

8555  
VICTOR BALAGUER



LOS  
PIRINEUS

TRIBOGÍA DRAMÁTICA



LOS PIRINEUS



41

# LOS PIRINEUS

OBRA DRAMÀTICA

EN UN PROLECH Y TRES ACTES

ORIGINAL Y EN VERS DE

D. VICTOR BALAGUER



VUITENA EDICIÓ



BARCELONA  
IMPREMPTA DE SALVADOR BONAVÍA  
PLASSA DEL Pí, 5

1911

---

Aquesta obra, com les demés  
del autor, es propietat de la «Bi-  
blioteca Museu Balaguer.» S'ha  
delegat pel cobro de drets de re-  
presentació a la *Societat d'autors  
espanyols.*

---

## TITOLS DELS ACTES



PROLECH

### ÀNIMA MARE

PERSONATGES: *Lo Bardo dels Pirineus.*—*Coros invisibles de Monjos, Cavallers, Dames, Trovadors, Inquisidors y Almugavers.*

ACTE PRIMER

### LO COMTE DE FOIX (1218)

PERSONATGES: *Lo comte de Foix.*—*Ermessinda de Castellbó*, comtesa de Foix.—*Bernad Sicart de Marjévol*s, trovador.—*Raymond de Miraval*, cavaller y trovador.—*Lo cardenal*, llegat del Papa.—*Brunissenã de Cabaret.*—*Gemesquia de Minerva.*—*Adelayda de Penautier.*—*Raymond*, juglar.—*Bertran*, juglar.—*Raig de Lluna*, juglaresa.—*Dames, maynaders, falconers, patjes, escuders, homes de armes, juglars y juglareses, frares dominicans.*

## ACTE SEGON

### RAIG DE LLUNA (1245)

PERSONATGES: *Lo comte de Foix.*—*Raig de Lluna*, juglaresa.—*Bernard Sicart de Marjé-vols.*—*L'inquisidor Izarn.*—*Corbari.*—*Monjos.*—*Inquisidors.*—*Homes d'armes.*

## ACTE TERCER

### LA JORNADA DE PANISSARS (1285)

PERSONATGES: *Lo Rey Pere III d'Aragó*, que no parla.—*Raig de Lluna.*—*Lisa*, doncella siciliana disfressada d'home baix lo nom de *Lisardo*, almugaver.—*L'almirall Roger de Lluria.*—*Lo comte de Foix* (Roger Bernard III de nom, y X comte de Foix.—*Llombard*, adalit dels almugavers.—*Ulrich*, almugaver.—*Riusech*, almugaver.—*Almugavers*, barons, cavallers, escuders, patjes, homes y dones del poble.





## PRÓLOGE

### ANIMA MARE

Lo teatre representa los Pirineus, que s'han de veure casi en tota sa extensió, desde Navarra al últim terme pirenaich, de Catalunya, *Cap de Cervera* y *Cap de Creus*.

Lo espectador domina les serres, les valls, les montanyes, poguentse fer perfectament càrrech del siti y llochs més coneguts y celebrats, als que s'ha de veure resaltar sobre'ls altres, com per exemple lo *Pich de Altabiskar* en lo coll de Roncesvalls, la *Penya de Uruel* ab son històrich monastir de Sant Joan de la Penya, lo *Pich del Mitjdia*, lo *Mont perdut*, la *Maladeta*, lo coll de *Puimorens*, lo *Canigó*, etc, Esparramats pels puigs y per les serres, y cascú en son lloch corresponent, se veuen los castells de Foix, de Miglós, de Montsegur, de Lordat y altres, com es precis també que's distingixin les valls, los llachs, los rius y les viles de més anomenada y fama.

Naix lo dia, apareixent la escena iluminada ab la claror del auba

## ESCENA UNICA

### LO BARDO DELS PIRINEUS

*que avansa fins al prosceni, dirigintse al públich*

Lo personatge que's presenta té una figura venerable, Vesteix la túnica blanca dels bardos celtas, y porta a la mà l'harpa d'or.

Convé advertir, per l'ordre de la escena, que mentres lo *Bardo* declama, la orquesta l'acompanya, pero de manera tan suau y dolça, que may arriba a dominar la veu del actor, limitantse a seguirlo solsament en son recitat. Lo mateix ha de succehir ab les veus y coros dels sers invisibles dels Pirineus, que's faràn sentir quan l'acció ho indiqui, pero al lluny, com un eco, y de manera que no puguen interrompre la relació del *Bardo*, que va seguint com si res sentís.

Es precis que, com en certes representacions antigues, la orquesta composta sols de instruments de corda, no supere may al actor

sino que, tot lo contrari, ajudi a facilitar sa declamació, enaltintla y donantli color especial.

En aquest pròlech, la decoració, la música, los coros, no son altra cosa que la ilustració de la obra. Han de ser com les làmines y'ls grabats de un llibre, que l'adornen per fer ressaltar lo treball del autor, pero que no impideixen que aquest se pose directament en comunicació ab lo lector, independentment de làmines y grabats.

S'ha de tenir en compte que los versos estàn fets y medits perque a son ritme acompanyi lo ritme de la música, essent la cadencia musical lo que dona lo tò al actor, precisament com succehia en Grecia y Roma, ahont un esclau acompanyava ab una flauta a certs oradors, y com en Provensa, ahont alguns trovadors recitaven sos versos, acompanyats a la sordina per los instruments de sos juglars.

Lo poeta y lo músich, aquí, no fan més que hù, y lo públich ha de sentir y entendre perfectament al actor, seguintlo en sa narració, com si los coros y la música no existissen.

### LO BARDO, *dirigintse al públich*

Senyors del Públich. Déu vos guart. La venia a demanarvos vinch, perque voldríem representar avuy davant vosaltres lo poema dramátich, la trilogia que té per nom *Los Pirineus*. Déu vulla que grata la trobeu, y digna sia del vostre amor. L'ha escrita un vell trovayre que va pel mon escorcollant les gestes, honor y espill de nostra mare Patria. Composta fou, senyors, y fou escrita en laus y honor dels Pirineus altívols, montanyes tentadores, plenes sempre de sombra y llum, de estruendos y silencis, que atrauhen y captiven, y que donen fortalezes al cor y ales al ànima. Cal vèure'ls Pirineus, monsenyor Públich; cal vèurels com jo'ls veig, aula de gloria, alcàssar y palau, tribuna y temple, de totes les grandeses reliquiari y alberch de tots los esplendors, refugi de tot proscrit y pensador, y amparo de tota llibertat y tota escola. Cal vèurels com jo'ls veig... y cal sentirlos, que solsament qui'ls sent los pot comprendre, ja que allí, en ses atmósferes serenes de llum y llibertat, hon regnen altres clarors y veritats y altres misteris que no en los pobres formiguers dels homes, es hont troben les ànimes esferes en que poden seguir, lliures y pures

dins l'art, lo pensament y la poesia,  
sos immortals destins y vol esplèndit.

*Fins aquí sols s'ha sentit la orquesta acompanyant al actor. D'ara en avant comensen ja les veus y corsos dels Genis y sers invisibles que venen a barrejar-se ab la música, pero sempre, com queda dit, de manera que l'acció no arribi a torbar-se en lo més mínim ni a interrompre per un sol instant al Bardo, que segueix son recitat, independent de tot y com si res sentís.*

*Durant la relació que segueix comensen a sentir-se los cants més típics y les melodies més caracterisades dels Pirineus, dominant entre tot lo cant tant conegut de Montanyes regalades—son les del Canigó, y aquell altre cantar que s'atribueix a un comte de Foix y que comensa: Aquelles montanyes—que tan altes son, etc*

#### LO·BARDO

Allí, tots los tresors de cels y terra  
ab tot l'escalf de la bella verge;  
allí tots los horrors de la montanya  
y allí tots los amors de la llegenda.  
Allí, pradells de gespa lluminosa,  
horts irisats de gotes de rosada,  
y llachs fosforescents ab cels d'estrelles;  
allí, camps de ginesta ab ses flors grogues  
desplegant mantells d'or al sol y al ayre;  
allí los rossinyols sos dolços himnes  
pujant als cels en núvols d'harmonía,  
y'ls arbres del amor ses flors vermelles  
extenent en umbrosa capsalada;  
allí, rius turbonats que's precipiten  
devallant, en lloch d'aygua, llet y escuma,  
y penyes que s'acotxen ab sos amples  
centenaris mantons de molsa y d'eura;  
allí, prats de flors blanques del blat negre  
tot parells als tapissos dels Arabigs;  
serrats, tot despenjant per ses espatlles  
boscàms de pins en cabellera estesa;  
congestes que s'arramben per les frondes  
semblant mantells d'armini de les fades;  
celsties com en lloch jamay se'n veuen,  
fonts que's desfàn en degotalls de perles,  
y somrisentes valls ensolellades  
ab flots de llum, y ubagues misterioses  
en mars de eternesombres submergides.  
Allí, serenitats desconegudes  
en altres parts del mon, àngels y mònstres,  
y cels iridiscent; núvols per terra,  
mars en los cims, montanyes en les timbes,  
neu eterna en los cràters, rius que naixen  
y al naixer ja son rius, aygues que cremen,

esplugues hont les Verges maravoloses  
als creyents apareixen per miracle,  
llachs encantats que son palaus de fades,  
caus d'endriachs y animals apocalíptichs,  
y sobre tot y tots, fulgent aurora,  
los fastos y les gestes de un gran poble,  
la historia y les llegendes de grans rasses,  
castells, ciutats comunes y cenobis,  
senyors y sants, y trovadors y Verges,  
bruixes y reys, inquisidors y frares.  
¡Los Pirineus!.. Jo'ls conech bé. Sa historia  
es ma historia també.. Jo visquí en ella...  
A redós d'un serrat, jo sé la roca  
hont, rocoltant un jorn lo gran Annibal  
fiu desfilar per devant séu l'exèrcit  
de soldats y elefants, homes y mònstres,  
que, jorns més tart, á Roma espavordida  
feya cridar: *¡Annibal a les portes!*  
També los llochs conech hont s'elevaren  
los trofeus de Pompeyo, que devien  
ser després fonaments de Bella Garda,  
y puch, si vull, trobar lo mateix àrbre  
sots lo qual jo vegí l'ara votiva  
que Juli César consagrava als Númens,  
sacrificant als Deus pel bon auguri  
de sa jornada y son arrisch de Ilerda.  
¡Si n'he vist jo passar per aquests cingles  
de llegendes, de banderes y d'exèrcits!  
¡Si'n vegí d'invasors y conqueraires,  
soberchs d'orgull, passar altius y fieros  
reptant al mon, per repassar a voltes  
en turba desbandada y fugitiva,  
com brí de palla que s'emporta l'ayre!  
Jo he vist passar als Goths ab son estrèpit  
de gents, y d'armes y cavalls y carros  
d'or y marfil, fent estremir la terra,  
y allá sus, en los pichs coberts de boyra  
del Puy Moren, encara'm sembla veure  
flotar lo penó vert del fals Profeta.  
¡Quantes vegades jo trobí, perduda  
entre boscuries de garrichs y arbossos,  
per abets y pins negres ombrejada,  
la rònega capella bisantina  
hont a pregar anaven nostres avis!  
¡Y quantes, quantes voltes, enfonsantme  
sol y desert, per agres serralades,  
sentí sorgir dels antres de la terra  
cants entristits y veus adolorides

dels invisibles sers que allà, en lo fondo,  
desconhortats y desconfits, recorden  
temps ja perduts en son passats històrichs.

LO CANT DELS MONJOS

*Gloria al Senyor que es llum de tota glòria,  
glòria al Déu de les flors y dels estels,  
al qui es Senyor y Déu de mars y terres,  
y al qui es Déu y Senyor de mons y cels.*

LO BARDO

De vegades, y en ales de les brises  
que'l porten fins a mí, sentir me sembla  
lo cant de Altabiskar, ab que recorda  
son jorn de Roncesvalls lo fer euskàro;  
com me porten també, junt ab los flaires  
del rehinós boscatje. lo planyivol  
dols ressó del fluviol ab que acompanya  
lo pastor montanyés ses cantinceles,  
en tant que per sos llachs de onadas àureas,  
y a la claror duptosa de la lluna,  
les Encantades de Lanós folejen  
en brassos de ses danses joguilloles.

*Durant aquests versos, los sers invisibles han fet sentir lo cant euskaro  
Oyhu bat adituá izan da, mentres que al sò del fluviol volan pels ayres  
les melancòliques notes de la pastoral de Espourrins: La haut sus las  
mountagnos—un pastre ma'hourus, etc.*

LO BARDO

Veix d'un cantó, davant mos ulls, alsarse  
la penya del Uruel, sagrat refugi  
dels nobles primers homes de la terra  
quan a son rey sobre l'escut alsaven,  
sent cascú d'ells aytant com lo rey era  
y tots junts més que'l rey; mentres del altre  
lo terme veig dels Pirineus, y l'ona  
del mar llatí, que cau amorosida  
en brassos de la platja emporitana,  
hont fixaren ses tendes los estrenuos  
capdals barons, repobladors que foren  
y adalits de la noble Catalunya.

CORO DELS PRIMERS ARAGONESOS Y DELS PRIMERS  
CATALANS

*Enlayrèm la patria, femla gran y santa,  
oberta a les glories y oberta als amors.  
La llibertat sia religió dels pobles  
y sia la patria religió dels cors.*

LO BARDO

També, més lluny, „surtir d'entre les boires

veig lo castell de Foix a qui l'Ariège  
aporta'l tribut d'or de ses arenes;  
lo gran castell de Foix, palau y empori  
de montanyeses àligues, tan prompte  
encès en festa com encès en guerra,  
tan prompte ab lo penó que escriu pels aires  
son mot batallador *Tócam si goses*,  
com tan prompte ab ses riques galeries  
enceses a tot foch y lluminaria,  
hont a dojo les gentas damiseles  
discorren pels estrados, que ressonen  
ab los cantars eurítmichs dels trovayres.

#### CANT DE DAMISELES

*Pels espays rodolen núvols d'or y rosa  
perfumats efluvis del encens del cor,  
y en mitj de armonies, entonen sos himnes  
les ànimes plenes de llum y de amor.*

#### CANTS DELS TROVADORS

*De llum y de núvols,  
de cels y de estrelles  
som los aymadors;  
de festes y dames,  
de amors y donzelles  
som los trovadors,  
de sigles que venen,  
de idees novelles  
som los precursors.*

#### LO BARDO

Passaren ja los jorns de tanta festa,  
de tantes lluytes y de tanta gloria,  
y'l fum, que munta a tomballons pels ayres,  
senyala'l lloch hont s'encengué la pira  
que, desde'l puig de Montsegur, pels àmbits  
fou a esbargir les cendres dels que foren  
los defensors darrers y darrers màrtirs  
del ayma patria y llibertat romanes.

#### CORO DE INQUISIDORS

*Que tot lo mon pense  
com pensèm nosaltres;  
som lo Sant Ofici,  
som la Inquisició.  
Que acaben per sempre  
pensadors y heretjes;  
lo foch tot ho crema  
tot ho crema'l foch.*

LO BARDO

Tot s'ha perdut, la lley y la justícia.  
Aydat per la creuada de la Iglesia  
que en compte de la creu arbora'l glavi  
lo Nort extén ses ales per dessobre  
los Pirineus vensuts, més no sotmesos.  
Ja tot s'es acabat, palaus y lluytes,  
grandeses y combats, senyors y poble,  
castells y corts d'amor. Sols, a vegades,  
y com eco que naix d'entre les runes,  
s'ou ressonar lo sarventés indòcil  
d'En Sicart de Marjévols...

LA VEU D'EN SICART DE MARJÉVOLS

*¡Ay, Tolosa y ay, Provenza!*  
*¡Ay, Carcassona y Beziers!*  
*¡Ay, patria mia estimada!*  
*¡Ay, qui t'ha vist y qui't veu!*

LO BARDO

Mes encara,  
encara'ls Pirineus senten y viuhèn,  
y han d'esser y seràn. del Nort frontera.  
Detràs d'ells hi ha la espasa de aquells comtes  
que son reys d'Aragó y de Catalunya,  
y aquell de altes virtuts insomés poble.  
Si en Felip *lo Atrevit* vol, algún dia,  
somiador y arriscat, tot amparantse  
de una nova creuada de la Iglesia,  
la frontera del Nort portar al Ebro,  
ressucitant la idea carlovingia,  
en va serà. Demunt, allà, entre núvols,  
paladió de la terra de sos avis,  
fronter al cel, los Pirineus per zócol,  
cavalcador en son cavall de guerra  
y hom y cavall tot d'una pessa, alsarse  
lo rey Franch podrà veure la figura  
d'En Pere d'Aragó, gran en progenie,  
més gran encara en cor. Pere lo Épich.  
La terra tota s'alsarà. Lo glavi  
caurà allavors de mans del Apostòlich  
y fugitiu, lluytant ab l'agonia,  
ans de morir. lo rey Felip encara  
sos estols podrà veure y sos exèrcits,  
com grops de fum que'ls ayres arrombollen,  
aventats per la escona llensadissa  
del arriscat almugaver indòmit.

LO CORO DELS VENCEDORS EN LA JORNADA DE PANISSARS

*Alsats les banderes com símbol de gloria,*

*issats les senyeres com timbre d'honor,  
y ojats tots los ecos com criden: ¡Victoria,  
victoria, victoria pel rey d'Aragó!*

*Moments de pausa y de silenci, durant los quals, de una part la orquesta y de l'altra los sers invisibles dels Pirineus, fan sentir ses veus, ja en esta ocasió sens cap reparo*

*Lo Bardo, entregat per complert a la meditació y a sos recorts, se cubreix ab son manto y s'assenta per breus instants en una penya, fins que arriba un moment en que s'alsa de sopte y's dirigeix als Pirineus ab maneres y ardiments profétichs.*

#### LO BARDO

¡Oh, montanyes gegants, que de ma terra  
sou padró d'honres y pregó de glories,  
montanyes flamejants, si un día foreu  
camp de lluyta y de mort, oh pichs altíssims  
de neus eternes coronats y boyres,  
¿per què no ser enguany, d'hui més per sempre,  
lo lluminar de pau, oh dolces prades  
de flors constants y de verdor eternes?  
Vinguts son ja los temps, per un fill vostre  
no en va predits, quan ja la encesa pira  
esperava son cos y'l cel son ànima.  
Lo cor, lo pensament, la idea, el geni  
en plena llibertat per tot s'escampen;  
tot un esbart de trovadors s'aplega  
en torn de vostres valls y vostres cingles;  
lo que fou sols idea intuitiva  
de aquells inconeguts pròcers trovayres,  
avuy es realitat. y avuy en orri  
los vents al lluny arramben y malmenen  
la doctrina incongruent del Escolàstich.  
Lo que fer no pogueren nostres pares,  
la espasa en mà, lo mot de guerra en boca,  
avuy ho conseguiren ab ses lires  
los valerosos nets de aquells que foren  
maltractats trovadors, si vidents màrtirs;  
y lo Aéda modern, alsant la copa  
que'l català proscrit li oferí un día,  
invita a tots a combregar en ella  
honrant la llengua que en París, y en Roma,  
y en Castella també, fou escarnida.  
Déu ha volgut que al fi d'esta centuria  
al vostre entorn y a vostres peus, oh serres  
aymadores de llum y espargidores  
de glories y conhort, aquí vinguessen  
en festívol aplech les gents llatines;  
y puig que aquí han vingut, tots en romiatje,  
los fills dels vencedors y de les víctimes,



opressors y oprimits, sants y dimonis,  
com patria venerantvos y com casa  
pairal de tots, a tots obriu los brassos  
en santa pau y germandat, y sien  
los Pirineus, si un jorn cimbell de guerra  
entronch avuy de pau y de amistansa.

*Baixant al prosceni y derigintse al públich.*

Y a vós també, també, monsenyor Públich,  
lo Bardo's dirigeix. Si la trilogia  
que anèm a presentarvos vos ensenya  
que l'odi cida l'odi, y la venjansa  
engendra la venjansa, y que les ires  
son males conselleres: si vos sembla  
que exemple es la tragedia y ensenyansa  
de que lo mal no porta al bé, llavors,  
monsenyor Públich, ajudeu al Bardo  
en sa missió de pau. Aixís, sens dupte,  
sentint los uns, y rahonant los altres  
y tots aydant, arribarèm ben prompte  
al regnat de virtuts y de justícia,  
vindicador de indignitats y greujes,  
reparador de torts y de maleses,  
alentador del seny y del ingeni,  
y cridarèm als pobles: ¡Aleluya!  
¡Aleluya les valls y les montanyes!  
¡Aleluya les serres y les viles!  
¡Aleluya los genis que ja foren  
y que al morir nasqueren a la gloria!  
Ja lo amor es lo pá de les criatures;  
ja sols ab lo treball se fa la guerra:  
ja'ls homes son germans en les planures  
y germans son los pobles en la serra.  
¡Gloria al Déu y Senyor en les altures  
y pau a tots los homes en la terra!

*Lo Bardo's dirigeix a les montanyes. Lo sol ilumina ab tots sos esplendors  
los Pirineus, que's presenten iridiscentis y flamejants.*

*Per sobre les serres se veu apareixer y discorrer los Esperits y les ombres  
dels grans genis de la patria llemosina y de la conca pirenaica, formant  
los més capdals un grupo en lo centre, rodejats de núvols, vestits ab ratgs  
de sol y dins de nimbos d'or.*

*Los sers invisibles, tots a una, dames, monjos, almugavers, trovadors y ca-  
vallers, entonen a plena veu lo motet del dissapte de gloria:*

*O filii et filiae  
Rex caelestis rex gloriae  
Morte surrexit hodie  
¡Alleluya!*





## ACTE PRIMER

### LO COMTE DE FOIX

La escena passa en 1218 y en lo castell de Foix, cinch anys després de la batalla de Muret y de la mort en ella del rey Pere d'Aragó, *lo noble*.

Perduda la Provenza ab la fatal jornada de Muret; amos de tots los Llegats del Papa y En Simó de Montfort, que fou cap de la creuada y espasa de l'Iglesia, segons l'anomenaven; enderrocats y cayguts un rey, una casa payral de prínceps, un poble, sa civilisació, sa llengua y son geni; mort un milió de homes per efecte de la guerra, els uns en les lluytes y combats que sens treva's succehien, al fil altres del coltell y de la espasa en los assetjes y acomeses dels castells y de les viles, molts en les fogueres de la Inquisició, que per malaventura nasqué llavors; destruida la nacionalitat del mitjdia, y senyors ja, clerchs y francesos, dels richs dominis que avans pertanyien als barons provenzals, los comtes de Tolosa, paré y fill, passaren al estranger, acompanyantlos en son desterro lo Comte de Foix, que es la gran figura d'aquella epopeya, home valent y ardit, del cual diu la *Historia de la guerra dels Albigesos*, que en les batalles *no cessava de abatre el tuar gents, car tots los que lo veñian venir li fassian plassa, car no podian endurar ny suportar las grans alarmas que fassia, car era un ung des vaiens hommes que troberen per lors en tout le monde: per la qual causa, cascun lo volia segre.*

A l'hora d'agonía y mort per la patria romana, molts cavallers se refugiaren en Aragó y Catalunya, altres seguiren als comtes de Tolosa y Foix, y alguns ab Ramón Perellà, foren a presidiar lo castell de Montsegur, posat en un dels pichs dels Pirineus y que per més de vint anys devía mantenirse fort contra'ls invasors de la terra. Per lo que toca a les dames y als trovadors d'aquella genta societat, destruida en ses propies llars y esbandida pel foch y pel terro, molts d'elles y d'ells foren a cercar l'hospedatge de la comtesa de Foix. La comtesa era catalana, se deya Ermessinda de Castellbó, y mentres son

marit acompanyava a sos senyors los comtes de Tolosa pros-crits buscant medis d'alsar un host pera reconquerir la patria perduda, ella mantenía en son castell dels Pirineus les costúms y tradicions nacionals, sent la providencia de quants en sos estats se refugiaven.

L'acció comensa en lo moment de arrivar al castell de Foix un Cardenal llegat del Papa, ab la missió secreta d'enterarse de lo que allí passa, y trovar un pretext per'excomunicar a sos moradors y apoderarse del castell, com d'un cau'd'heretges, en nom del Papa y de la Santa Creuada.

Los Llegats eran llavors omnipotents. Bastava lo nom d'un Llegat o el d'En Simó de Montfort, capdill de la creuada, per fer tremolar a tothom. La terra tota de Provenza estava en poder dels invasors, resignada en apariencia, pero esperant en secret que d'uns instant al altre vinguessen los comtes de Tolosa y de Foix a deslliurar-la, com aixís fou. Se deya que lo comte de Foix, que ho tenia tot dispost per un alsament nacional, havia anat a Anglaterra en requesta del comte de Tolosa, a qui sols s'esperava.

---

La escena representa lo gran saló d'honor del castell de Foix.

L'acció comensa a la cayguda de la tarde, dos hores després del arribo del Llegat, y en los moments en que sembla prompte a descarregar una d'eixes furioses y terribles tempestats que se desencadenen a voltes en los Pirineus.

Dos grans pilans en lo mitj del saló sostenen la volta. Les parets fins a meytat d'elles, se veuhen cubertes per rics tapisos representant escenes historiquas o mitologiquas. Dels principals panys del mur, per sobre dels tapisos, arrenquen unes estaques, esculturades en sos estremes ab caps d'ossos y de singlar, de les quals penjen llanses, ballestes, corasses, elms y altres obgetes de guerra, com trofeus de armes, que baixen a destacar-se sobre les tapisserías. Grans finestres gotiques, ab vidres de colors, tallades al mitj per la graciosa columna d'època, s'obren y enfonzen en los murs, tenint a cada cantó un pedrís cubert de cuyro fi, farsit de ploma, segóns s'acostumava a posar llavors en los pedrissos o sitals interiors de les finestres. Escampats pel saló, tamborets, coixins, escóns, banquetes y grans sitals, entre ells dos de aparato, que son los del comte y de la comtesa, cimats ab les armes de Foix. De les parets, per entre'ls tapisos, la mateix que de les columnes, se destaquen graelles, garfis, anelles y abrassaderes de ferro que tenen materies inflamables o sostenen atxes y blandons de cera de variats colors, com si estés tot a punt d'encendre y tot dispost per una festa de nit.

ESCENA PRIMERA

*Estàn en escena los trovadors, hòstes del castell, BERNARD SICART DE MARJÉVOLS y RAYMOND DE MIRAVAL, lo primer en mitj del teatre, lo segón prop d'una finestra ojival que te oberta y per la qual està mirant t'espay.*

MIRA. Quin jorn avuy! Quin jorn de tristes noves! . .  
Y tot es trist. Lo cel es fosch.. los núvols,  
que avuy la nit nos porta més depressa,  
arràn del castell passen... Vina... mira,  
ni sisquera d'aquí s'arriva a veure  
la torre del mitjdía hont vetlla'l guayta.  
Rodeja lo castell una mortalla  
d'espessos núvols que la vista'ns priven.  
Estèm enterrats vius entre la boyra.  
La tempestat s'acosta... Està ja sobre.

*Tanca la vidriera y baixa ahont està Sicart.*

SIC. Si jo tingués sos llamps, què més voldria?  
\*La tempestat!... Y què?... Si en tot la trovo!  
Si tot avuy es tempestat y runal  
La terra,'l cel, los cors y les conciencias,  
\*tot està avuy revolt, torbat, tot negre.  
No busques pas la tempestat defora,  
que aquí dins la tením. Nos l'ha portada  
lo nou hoste vingut aquesta tarde,  
lo Cardenal-Llegat. Ab ell arriben  
la tempestat y lo mal temps.

MIRA. Es nunci  
y seny de males noves sa vinguda.  
A què ha vingut aquí? Què vol?... Què espera?  
De quin nou anatema y noves ires  
es missatger?

SIC. Es missatger de Roma,  
y està tot dit. Desditxes y desastres,  
malvestats y malesees pot donarnos  
Roma tant sols. No esperes rès més d'ella,  
que cascú dona lo que té. Nefasta  
per tots ha de ser l'hora y malastruga  
en que vingué l'hom de la cota roja.

MIRA. Què serà de nosaltres? Aquí, lliures  
vivíem los proscrits, y aquí teniem  
com un ressó de la perduda patria.  
\*La comtesa de Foix, gentil y noble,  
la primera de totes en altesa,

més per son cor que per son nom encara,  
aquí, al abrich tranquil y hospitalari  
de ses amigues llars; aquí, al refugi  
de sa dolsa amistansa, ni sisquera  
nos dava espay y temps per recordarne

\*que eram proscrits y no teníam patria.

Aquí, en aquest castell, que es com son amo,  
a bretxa y esca'ada inaccessible;  
aquí, tocant als cels y sobre'ls núvols;  
de aquets murs y montanyes al amparo,  
s'habíen acullit la poesia,  
la cortesía y la virtut romanes,

SIC. Aquí la lira, donchs, tenía un temple...  
Y un baluart y un alcàssar té lo ferro  
en Montsegur, que allí's combat y's lluyta  
quan sols se canta aquí. Déu dó coratge  
y esperansa y fortuna als valerosos  
ardits barons, que en Montsegur arboren  
de la romana terra la senyera.

MIRA. Aquí viurà l'amor, es cert, no'n dupto,  
mes allí viu la fè, y allí la patria.  
\*Déu los guardi de mal y de dampnatge,  
que en ells esperèm tots; més Déu conservi  
als pobres trovadors les llars amigues  
d'aquest castell de Foix. Aquí s'alenten  
los cors, aquí s'odora de la patria  
lo flayre embaumador. Respirèm l'ayre  
dels *Puys y Cortes d'amor* Vivim en brassos  
de somnis d'or y als peus de damiseles  
que escolten nostres cants embadalides,  
que fan bullir la sanch ab ses mirades,  
que inspiren amoroses nostres versos,  
y així es com pura mantenim la dolsa  
tradicció dels amors y gentileses

SIC. Y ells també allí—los homes de paratge! —  
ells tambe allí mantenen ab sa vida  
y ab sanch no escassejada, l'alta y pura  
tradicció del valor y de la honra.  
Déu los ajud'! A voltes, jo'm desperto  
en mitj la nit, v. tot soptat, me sembla  
sentir son corn de guerra que, sinistre,  
saltant d'un puig al altre puig dels àpres  
abriullats Pirineus, nos porta l'ordre  
de alzar la gent y despertar lo ferro.  
Me sembla llavors veure, a la esmortuida  
claretat de la lluna, com sorgeixen  
de cada puig, cada arbre, cada penya  
y cada esplug, en llonga reguitzada,

los homes, y les hosts, y los exèrcits,  
y com s'agropen les romanes tribus  
al entorn de son cap, y cadascuna  
ab son penó de guerra y ab son símbol.  
Allí jo veig la *Ovella* de Tolosa,  
lo *Toro* del Bearn, lo *Sol* y l'*Aliga*  
d'Albi y d'Agen. los *Pals* de Carcassona  
de Castellvi y Pallars, Foix y Comminges,  
senys tots de gloria y enlayrats en triunfo  
entorn lo qui de tots es lo custodi,  
lo penó d'Aragó ab ses *Barres rojes*.  
Y's mouhen tots ensemps. y a un temps co-

[mensen

la lluyta, y la matansa, y lo cornatge,  
y la terra's con mou al terratrèmol  
dels dos exèrcits que furents se topen,  
cridant los uns ¡*Montfort!* ¡*Montfort!*, y'ls al-  
¡*Tolosa y Aragó!*... Més ¡ay! son somnis, [tres  
somnis que's tenen fins despert! .. Provenza,  
\*ja mos ulls t'han vist prou, oh morta mia!

MIRA. Tu creus...

SIC. Jo crech que l'hom de vesta roja  
vingut avuy, vingué per ferse l'amo  
d'aquest castell.

MIRA. P'ot ser ¡Ah! la comtesa  
no devía ja may donarli entrada,  
que son tots lo mateix, frares y clergues:  
comensen demanant, manant terminen.  
Ja tením l'enemich entre nosaltres

*Miraval registra ab sos ulls l'escena, y baizant la  
veu s'acosta a Sicart y li diu a l'orella:*

Y encara hi ha una nova més terrible.  
Se diu. com cosa certa, que lo comte  
de Foix, a qui se creya en Anglaterra,  
ha caigut presoner del rey de Fransa.

SIC. Què dius?

MIRA. Ho conten.

SIC. No pot ser.

MIRA. Ho diuhen;

sempre males noves foren certes.

SIC. Y la comtesa ho sab?

MIRA. No ho crech. Es nova  
que han portat los juglars que ahir vingueren  
per la vetllada d'esta nit.

SIC. Reflexiu. Lo comte

près... y en sa casa lo Llegat del papal...

*Se va fent nit cada vegada més, y los objectes comen-  
sen a desapareixer entre les ombres. Resonen al*

*guns trons llunyans, y lo vent, que empeny ab furia les vidrieres, entra xiulant per les escletzes.*

MIRA. Estèm perduts, Sicart. Ja aquí no'ns queda ni terra, ni esperança, ni refugi. Estèm perduts. Demà... o avans tal volta, en nom del papa lo Llegat s'ampara del castell, y llavors...

SIC. Llavors, los nobles barons que en Montsegur lluytant sostenen l'honra y la fè de la nació romana, tindran dos soldats més. De nostres lires ne farèm masses pel combat, y al menos, si no com trovadors, com soldats nobles servirem a la patria... Mes, no ho cregues, no'l pendran lo castell. Inexpugnable l'alcàssar es per dins com ho es per fora. No sabs tu lo que conta la llegenda sobre'l castell de Foix?. Conta que un día, oberts sos murs a breixa y escalada, detrets sos defensors, preses les torres, passats a tall d'espasa quants ab vida se trobàren aquí, los assetjaires senyors pogueren creurers de la plassa; mes, llavors, segons conta la llegenda, en la sala d'honor y de paratge, aquí mateix hont som . aquí s'obriren les lloses, s'esqueixaren les entranyes de la terra, y brollà tot un exèrcit, salvador del castell y de sos comtes. Desde llavors se diu que may que torne a pèrdres lo castell, los invisibles que estàn aquí vetllant dessota terra per la guarda de Foix y per sa gloria, a sortir tornarà, tantes vegades quantes sia menester per deslliurarlo.

*Es ja negra nit. Los objectes tots del saló han anat desapareixent entre les tenebres. Se sent xiular lo vent y batre les finestres cada volta ab més furia. Los dos trovadors, enmantellats per les ombres, no han pogut veure a La Comtesa de Foix que ha entrat per la galeria del fons y que, sens ells adonarsen, s'ha anat acostant poch a poch y escollant-los. Quan termina en Sicart sa relació, la Comtesa apareix de prompte entre'ls interlocutors, com eixida de terra.*



## ESCENA II

SICART DE MARJÉVOLS, MIRAVAL y LA COMTESA DE FOIX

COM. Y aixís serà, com conta la llegenda.

SIC. Senyora! *Sorprès, lo mateix que Miraval,*

COM. Aixís serà, si algú pot creure  
que pendre lo castell es cosa fàcil.

Lo castell no's rendeix ja may. Qui'l vulla,  
lo pren... y se reprèn. s'hi ha qui'l prenga.

No sabeu la divisa de la casa?

«Foix per Foix y per Foix! Foix y Foix sem-  
Ni mancarà'l castell a sa divisa [pre!]  
ja may, ni may a sos debers los comtes.

*Repentinament, y com per variar de objecte de con-  
versa, se dirigeix a dos patjes que han entrat ab'  
altres enceses.*

Encenèu los blandons. Gitàume fora,  
la nit que ha entrat aquí.

*Los patjes comensen a encendre. Se veuen venir al-  
gunes dames y aplech de gent per la galeria. La  
tempestat sembla haverse calmat y ha caygut lo vent'*

Les dames venen,  
y l'hora ja de la vetllada ab elles.  
Puntejeu l'harpa, trovadors. De gala  
vull lo castell de Foix, de gala y joya.

## ESCENA III

LA COMTESA DE FOIX, GEMESQUIA DE MINERVA, ADE-  
LAYDA DE PENAUTIER, BRUNISSEDA DE CABARET,  
MIRAVAL, SICART DE MARJÉVOLS, *Fuglars y Juglare-  
ses, Escuders, Patges, Homes d'armes, Maynaders, Fal-  
coners y Servents.*

*La vetllada. Iluminat ja lo saló, y encès a jorn, co-  
mensen a entrar les dames, los escuders, juglars y  
patges, que van formant grupos en la escena. La  
comtesa, de peu en mitj del saló, y acompanyada de  
Sicart y Miraval, va rebent a les dames que's queden  
també en peu formant rodona, y que creuen ab ella'  
paraules de gentilesa y cortesia. Regna gran anima-  
ció en la sala, moguda pels qu'entren y'ls que sur-  
ten y'ls que van de un grupo al altre. Les dames se  
fixen ab predilecció en los juglars, que formen un  
gran grupo a un costat del saló, distingintse per sos  
trajos de variats colors, per ses maneres expresives  
y pels instruments y atributs que porten. En efecte  
mentres uns duhen, qui viola, qui harpa, qui cara*

*mella, qui manicor y qui salteri, altres portan cercles, boles, banastels, coltells, cordes, barres y objectes distints que han de servir pera los fochs de destresa y entreteniment de la vetllada.*

COM. *Dirigintse a les primeres dames que entren*

Veniu, veniu a honrar esta vetllada,  
y veureu los juglars que ahir vingueren.

BRU. Prodigis conten d'ells.

COM. *Senyalant los juglars.* Es una colla  
com may se'n vejé d'altra en la Provenza.

MIRA. S'uniren en aplech, y mentres venen  
per nostra bona patria més bons díes,  
recorren l'Aragó y la Catalunya,  
terra avuy qu'es per tots hospitalaria.

COM. Han vingut de Pallars. En Uch, lo comte  
mon cost, me'ls envía per distraure  
l'enutj de nostres vetlles.

GEM. *A una de les dames que te al costat.* Y a bon hora  
per cert arriuen, quan també lo Papa  
son Cardenal-Llegat aqui'ns envía.

COM. Ab ells ve Raig de Lluna, la moresca,  
la juglaresa més gentil y gaya  
de quantes hi ha memoria

ADE. Moltes voltes  
l'he sentida lausar ab grans elogis.

BRU. Y es bella?

ADE. Sí. Se diu que Raig de Lluna  
es bella com lo nom que li donaren.

BRU. Es mora, crech?

ADE. Es mora, y, segons conten,  
es filla de un rey moro de Granada

MIRA. De un senyor espanyol quedà captiva  
lo día de les Naves de Tolosa,  
y. cristianada ja, vingué a Provenza  
ab l'host d'En Amalrich.

ADE. Diuhen que dansa  
que es maravella véurela

COM. Ja prompte  
podrèm jutjar. Veniu a pendre assento  
que es hora ja de comensar la festa.

*La Comtesa pren un sitial, y a son entorn s'asseuhen Gemesquia de Minerva y algunes dames. Bruntsenda de Cabaret se n'es anada a seure en un dels banchs de pedra al costat de un finestral, y ab un cotxi a sos peus, Ramon de Miraval, que conversa galantment ab ella. Adelayda de Penautier se queda de peu, arrambada a una columna, y a son costat, dret també, en Sicart de Marjévol. Als peus de les dames los patjes més petits. Distribuïts per lo saló los escuders y demés personatges. Tots los juglars a un cantó. Los servents de més inferior categoria y*

los homes d'armes, en lo fons del saló, formant muralla. A uns picaments de mans que dona la Comtesa, s'adelanten alguns juglars y comensen los jochs, mentres altres los acompanyen ab lo sò dels instruments. Entre'ls espectadors, los uns miren ab atenció, altres conversen.

(En lo cercle principal de les dames.)

GEM. *Dirigitse a la Comtesa, mentres segueixen los jochs.*

No'ns creyem pas avuy tenir vetllada

COM. Y per què donchs?

GEM. Com fou tant de sorpresa  
l'arribu del Llegat..

COM. En rès altero  
les costums del castell Està de viatge,  
y aquí s'hostatja un jorn o dos.

GEM. *Ab certa intenció.* Del comte  
heu rebut noves?

COM. *Miranlla de fl a fl.* Sí.

GEM. Y en Anglaterra  
segueix encara?

COM. En Anglaterra encara.

GEM. Sempre ab lo comte de Tolosa?

COM. *Miranlla ab extranyesa.* Sempre.

GEM. *Apart.* No sab pas rès.

*Continúa la conversa en veu baixa entre les dames, agradablement entretingudes pels jochs. De quan en quan, Gemesquita se gira per mirar lo grupo que formen Miraval y Brunissenda.*

(Entre Miraval y Brunissenda.)

BRU. Me dius son nom?

MIRA. Encèrtel.

Mon pensament, mon cor, mon seny, ma vida,  
tot ho es per mí. Per ella sols alento:  
per ella y d'ella visch. Ab ses mirades  
vida o mort me pot dar, segons ho vulla,  
y'l jorn que m'hauré vist entre sos brassos,  
no'm fa pas rès la mort Vinga en bon'hora;  
ja hauré estat en lo cel

BRU. Tant, donchs, l'estimes?

MIRA. Ma vida passo embadalit mirantla,  
sempre als peus de la bella entre les belles,  
la bella de Albigés.

BRU. Era Ermengauda  
aquella a qui los trovadors donaren  
aquest nom. Miraval, molt te'n recordes  
quan aixís t'equivoques.

MIRA. Brunissenda,  
no m'equivoco pas. No't coneixien

quan aixís se parlava d'Ermengauda.  
Demana avuy als trovadors, pregúntals  
cuina es per ells la dama més garrida,  
més avinent y més cortés. més noble,  
aquella a qui coneixen per *la hermosa  
del Albigés*, y te diràn que un dia  
fou Ermengauda y ara es Brunissenda.

BRU.

Galàn sempre y cortés!

MIRA.

Y aymante sempre.

BRU.

A moltes has aymat.

MIRA.

Y a cap, t'ho juro,

com t'aymo a tu.

BRU.

No ho crech

MIRA.

Vols donchs?...

BRU,

Deixemnos,

deixemnos ja d'amors y cortesía,

que avuy es un jorn negre. Sabs la nova?

MIRA.

Que'l comte es presoner del rey de Fransa?

M'ho digué mon juglar

BRU.

Me sembla un somni

quan veig a la comtesa tan tranquila.

MIRA.

Es que no ho sab.

*Segueixen la conversa. Gemesquia, no deixa de mirarlos a cada instant, moventse y agitantse com si estés seguda en setial de espines y com angoixada per secreta cuyta.*

*(Entre Sicart y Adelayda.)*

ADE.

Ho sab, Sicart, no'n duptes.

Ho sab, mes dissimula. Es la comtesa

una matrona de la antiga Roma.

Lo que passa en son cor no ho diu sa cara.

Jo la conech.

SIC

Mes si ella ho sab, deuría

pararse la vetllada, que per festes

no estàn los cors.

ADE.

Aixís, aquesta tarde,

trovant propicia l'ocasió ab l'arribu

d'aqueix Llegat del Papa tant de sopte,

li parlí de suspendre la vetllada.

y: «Avuy menos que may,» fou sa resposta.

*Grans demostracions d'aprobació y gatzara entre'ls espectadors, celebrant les sorts ab que'ls juglars han donat fi a sos jochs. Al restablirse'l silenci, se sent lo sò d'un panderet. Tothom para atenció, y al pochs moments se veu venir pel fons de la cambra, atravessant per entra la munió, a Raix de Lluna, que arriba corrent y brincant, gronzantse ab molta gracia, moventse ab gran agilitat y agitant en l'ayre son panderet tot enflocat y plè de cascabells y casta-*

*nyoles. Tots devoren ab ses mirades a la moresca, que's una noya hermosa y garrida, morena, d'un negre y de mirada viva, ab les trenes onejant sobre ses espatlles nues, ab un collaret de medalles d'or y d'argent que cau sobre son pit, y ayrosa y garbosament vestida, encara que d'un modo singular y un poch al usatje oriental.*

## ESCENA IV

*Los dits, La Juglaresa* RAIG DE LLUNA

RAIG. *Cantant y moventse acompasadament ab ayre de dansa.*  
Jo só la juglaresa  
que canta y dansa,  
que roda per les viles  
per corts y plasses.  
No detura mos passos  
la soleyada,  
ni tampoch la tempesta,  
ni la mar brava.  
Camino ab la serena  
y ab la rosada,  
ab lo sol y ab la fosca  
y ab la borrasca.  
Jo só la juglaresa  
que canta y dansa,  
la que conta la historia  
de Na Joana.

SIC La cansó popular de la Provenza *A Adelayda.*  
es lo que'ns va a cantar; *La mort de Joana:*  
un cant simbòlich, una dansa trista,  
que la mort de la patria avuy recorda.

COM. *A les dames que la rodejen.*  
Escoltau totes bé. La dansa aqueixa,  
*La mort de Joana* te per nom, y diuhen  
que Joana es Provenza o es Tolosa

*S'adelanten dos o tres juglareses y comensen a dansar, acompanyuntse ab lo pandero, mentres Raig de Lluna canta, al sò dels panderos, al compàs de la dansa y ab melancòlica tonada, la cansó tradicional:*

### LA MORT DE JOANA (DANSA)

Mos amors se'n son anat  
allà dalt a la montanya.  
Ay! Ay! pobreta de mi!  
allà dalt a la montanya.

Quan mos amors tornaràn  
jo estaré freda y gelada  
Ay! Ay! pobreta de mi!  
ja estaré freda y gelada.

Mos amors ne son lo sol  
y jo so la lluna clara  
Ay! Ay! pobreta de mi!  
que jo so la lluna clara.

May lluna y sol s'han trovat  
per dona se un'abrassada.  
Ay! Ay! pobreta de mi!  
per donarse un'abrassada.

Quan seré morta, enterraume  
en lo bell fons de la cava.  
Ay! Ay! pobreta de mi!  
en lo bell fons de la cava

A mos peus posau me un lliri,  
a mon front una garlanda.  
Ay! Ay! pobreta de mi!  
a mon front una garlanda.

Los romeus que passaràn  
ne pendrà n aygua senhada.  
Ay! Ay! pobreta de mi!  
ne pendrà n aygua senhada.

Y diràn: «es morta ja.  
morta es ja la pobre Joana»  
Ay! Ay! pobreta de mi!  
morta es ja la pobre Joana.

*Salves d'aclamaeions y repicament de mans. Les dames preguen a Raig de Lluna de venir a son cercle y li ofereixen cintes, llassos, regals y joyes de que li omplen lo panderet, tot alabanlla y dirigitlli elogis. Gemesquia, que no ha perdut de vista lo grupo de Miraval y Brunissenda, ha pogat observar que han estat continuant sa intima conversa de galanteria, mentres tothom fixava l'alenció en la-dansa y cant de la juglaresa.*

ADE Tristesa donen la cansó y la dansa. A Sicart.  
SIC. Y més tristesa encara quan se pensa  
que la cansó y la dansa son compostes  
per recordar la patria avuy perduda.

*Gemesquia repara que Miraval ha estampat un bes fortívol en la mà de Brunissenda, y s'alsa tot de*

*sopte, sense poder dominar son primer impuls; més, una vegada dreta, s'adona que son moviment des-  
perta la atenció de la Comtesa y de les dames, y  
llavors, reprimintse, se dirigeix al juglars com si li  
acudís una idea.*

GEM. Digau, juglars. Si tenzonar volguesseu,  
lo desitj de una dama complauriau.

*Lo Juglar Bertran s'adelanta.*

BER. Ab pler, senyora, si lo tema'ns dones.

GEM. Vejau si us plau aquest en que ara penso:

«Qui de una dama fou, pot ser de un altra?»

Qui a una dama jurà fè y homenatje  
sentli infidel després, pot may mereixe  
que un altra crega en son amor voltari?»

BER. Discret es lo motiu, mes no m'esplico  
prou bé, senyora...

GEM. Si confús vos sembla,  
escoltau bé; vaig la tenzó a posarvos,  
y'l vostre enginy me la darà resolta.

*Los juglars Bertran y Raymonds'acosten a Gemes.  
quia com disposats a pendre part en la lluyta  
poètica.*

## TENZÓ

GEM. Un amant ben volgut deixà sa dama,  
y avuy se'l veu de un'altra dama als peus  
Pot creure aquesta dama en sos homatjes?  
Pot ser fidel qui avans fou infidel?

BER. Aquell qu'això comet ab una dama,  
no mereix pas lo nom de cavaller,  
que qui manca a una dama ab villanía,  
a l'honra manca y al deber també.

RAY. No ho crech jo aixís Al cor no se'l domina.  
Ningú sab los ressorts y los secrets  
que avuy l'encenen y demà l'apaguen.  
Lo cor es lo senyor; l'home'l servent.

BER. Qui es infidel ab una, ho serà ab altra:  
qui una vegada ment, mentirà cent:  
qui no sab contentarse ab una dama,  
ni esperóns calsa, ni vesteix arnés.

RAY. Qui un vell amor per un de nou trasmuda,  
no manca a cap respecte ni a cap llev.  
Quí donchs, en ses passións, lo cor detura?  
Quí detura la furia d'un torrent?

BER. Argucies son y no rahons aquestes.  
Recte l'home deu ser y dreturer,  
com lo deber ho dicta y la lley mana,  
que allò que no es de dret es contradret.

- RAY. Rich es de cor qui té per una dama  
amor constant, y voluntat, y fè,  
pero es més rich aquell que'n té per duas,  
y que a cascuna ha estat fidel a temps.
- BER. No han de mancar rahons al un ni al altre  
y està vist que jamay nos entendrèm.  
Que vinga, donchs, dama Gemesquia, y diga  
lo que li apar, en us de lley y dret.
- GEM. Pus que saber voléu lo que jo penso,  
ojats tots ara, donchs, mon jutjament.  
L'aymant ingrati, ni es cavaller, ni es home,  
ni té cor, ni té fè, ni sanch, ni lley.

*Al pronunciar Gemesquia ses últims paraules ha dirigit una mirada rencorosa als dos ayments, que han sospès sa conversa per fixarse en la tenzò. La Comtesa, comprenent la situació y sentse càrrech de lo que passa, invita a Gemesquia per medi d'una senya a sentarse, y al obehir aquella, alsa de prompte sa veu per dirigirse al trovador Miraval, dihentli:*

- COM. Si un trovador galàn, de aquestes dames  
lo desitj y lo prech volgués atendre,  
dels amors d'en En Guillèm y Marguerida  
tal volta'ns contarfa la llegenda.
- MIRA. Lley fou sempre per mi desitj de dama.

*Miraval s'aixeca dels peus de Brunissenda, y va a situarse en mitj del saló, sent rotllo a son entorn los juglars, Un d'estos, son juglar Bayona, se posa darrera d'ell ab una harpa tocant un preludi, demprés del qual Miraval comensa son recitat, mentres lo juglar l'acompanya tanyent l'arpa ab un sò melancòlich y esmortuit, adequat a la lletra y declamació del trovador.*

PLANY DELS AMORS D'EN GUILLEM Y LA MARGUERIDA,  
DECLARAT PER EN RAMÓN DE MIRAVAL

Jo'n se de velles histories  
més que n'hi ha,  
y'n se algunes de tan tristes,  
que fan plorar.  
Escoltau la que'm contàren,  
no fa molts anys,  
de Madona Marguerida  
y en Guillèm de Cabestany.

Ella n'era gentil dama,  
gaya de cor;  
ell n'era avinent, y noble,  
y trovador.



Se vejeren y s'amaren,  
com ho fan tots  
quan l'aucell es ab l'aucella  
y la borra es prop del foch

Ne durà sa drudería  
molt longament,  
sent En Guillèm dē la dama  
lo cavaller,  
rebutne d'ella amorosos.  
corals plahers,  
y lloantla en bones coples  
y cantars molt avinents.

Mes lo marit de la dama,  
que era gelós,  
cavaller armat, y comte  
del Rosselló,  
sospità en la sua dòna  
secrets amors,  
y endevinà per qui eren  
les cansons del trovador,

Un jorn fou d'armes celades  
tot ben armat,  
a l'encontra d'En Guillèm  
de Cabestany.  
— «Tu n'ets lo feló y lo layre,  
li dix irat,  
que de dama Marguerida  
lo seny y cor m'ha raubat »

Y a traició li tolch la testa,  
y traisli'l cor,  
y'l feu rostir, y en sa taula  
lo mateix jorn  
lo presentava a sa dòna,  
com si ne fos  
cor de salvatgina, que era  
son menjar més saborós.

Y quan l'ach menjat la dama,  
dixli, s'alsant:  
— «Xò que ab tant plaher, ma fembra,  
haveu menjat.  
no es més que'l cor d'En Guillèm  
de Cabestany:  
digaume si us plau, madona,  
si vos ha estat bò a menjar.»

- «Tant bo m'ha estat, mon senyor,  
y l'he trobat  
tant dols y tant de mon gust,  
que altre menjar  
ja may no tolrà'l sabor  
que n'ha deixat  
en ma boca'l cor fidel  
d'En Guillèm de Cabestany.»

Y se conta que la dama  
se deixà morir de fam,  
y aytals foren los amors,  
segóns a mí m'han contat,  
de Madona Marguerida  
y En Guillèm de Cabestany.

COM. Bella es la trova. Miraval, més trista,  
com cel boyrós al càure de la tarde.  
Be prou que ho diuhen ab sos ulls les dames.  
A totes, veus? has entristit ab ella.  
Precís ha de ser, donchs, que En Sicart cante  
alguna trova que los cors alegri.

SIC. Lo joy y jo no som germans, senyora.  
Si trist lo cant d'En Miraval vos sembla,  
més trist lo méu heu de trovar encara.

*Pren l'arpa de mans del juglar, y se disposa a cantar  
acompanyantse ab ella. De quan en quan, mentres  
en Sicart canta, se senten fortes ratxades de vent,  
La tempestat, que pareixia allunyar-se, torna a es-  
tar pròxima. Se la sent bruelar defora, se senten  
també los trons que semblen acostarse, y a vegades,  
malgrat la gran lluminaria del saló, se veuhen a  
través dels vidres creuar los llamps ab resplandor  
fatidich.*

SERVENTÉS CANTAT PER EN SICART DE MARJÉVOLS  
ACOMPANYANTSE AB L'ARPA

Ay, Tolosa y ay Provençal  
Ay, Carcassona y Beziers!  
Ay, patria mia estimadal  
Ay, qui t'ha vist y qui't veu!  
Ab gran dolor de mon ayma  
jo componch mon serventés,  
que expressar no puch quant sento,  
ni quan gran es mon torment,  
quan gran l'ira que m atía,  
quan gran l'angunia en que'm veig!  
Torbat trobo tot lo segle,  
y corrompuda la llei,  
les paraüles no guardades,

y romputs los sagraments,  
la rahó desconeguda,  
y desconegut lo dret  
Ay, Tolosa y ay Provenza!  
Ay, Carcassona y Beziers!  
Ay, patria mia estimada!  
Ay, qui t'ha vist y qui't veu!

Ni la tristesa ni l'ira  
me solten sols un moment;  
la vergonya encèn ma cara,  
lo dolor mon pit encèn,  
oh, patria mia estimada,  
patria mia del cor méu!  
quan te veig tan malastruga,  
y tan malmesa te veig,  
essent ahir tota tua  
y tota avuy del Francès,  
y a tots avuy dihent *Syre*,  
com si fossen tos senyers.  
Ay, Tolosa y ay Provenza!  
Ay, Carcassona y Beziers!  
Ay, patria mia estimada!  
Ay, qui t'ha vist y qui't veu!

Tot es engany y mentida,  
ja no hi ha ni honor ni fè.  
ab tot lo sant se trafica  
y tot lo noble se ven.  
Los traydors son los qui suren  
enfonzant los dretürers;  
la malvestat la que guanya,  
la consciència la que pert.  
Tot es crim y tot malura,  
lo delicte s'es fet lley,  
y entre tot lo més ignoble,  
es lo clergue qui ho es més.  
Ay, Tolosa y ay Provenza!  
Ay, Carcassona y Beziers!  
Ay, patria mia estimada!  
Ay, qui t'ha vist y qui t veu!

Com alsa en mitj la tempesta  
son cant salvatge l'aucell,  
aixís jo també entre runes  
mon cant salvatge alsaré  
de dolor, de dol y d'ira,  
de tristesa y marriment,  
per ma patria deshonorada

en los brassos del Francès.  
Ay, patria mia estimadal  
Ay, qui t'ha vist y qui't veu!

*Lo cant d'en Sicart provoca una explosió d'entusiasme. Les dames, los escuders, los patjes, los magnaders, los servents, tots demostren son goig y content, abressanllo els uns, afalagantlo les dames, felicitantlo tots, en mitj de crits frenètics y de mostres d'afecte que revelen lo sentiment patriòtic que viu en tots los cors.*

*En aquest instant, y quan major es la conmoció, apareix lo Llegat del Papa, que s'adelanta creuat de brassos, ab rostre irat y ab mirada dura. Darrera d'ell avansen los frares dominicans. Al veurer al Cardenal Llegat, tots retrocedeixen, s'apaga t'entusiasme, y regna un silenci sepulcral, tan sols interromput pel rugit de la tempestat que sembla haver escullit aquell moment pera desencadenarse.)*

## ESCENA V

*Tots los mateixos, LO CARDENAL LLEGAT y los frares dominicans*

LLE. Quins cants son, donchs, y quins accents son [eixos

que la pau d'aquests llochs aixís trastornen y tot lo noble y tot lo sant malmenen?

\*Què son, donchs, aquests crits y aquest desori? Qui s'atreveix aquí, qui? quan jo l'hoste so del castell, a provocar les irès en menyspreu de la Fransa nostra aliada,

\*del Pare Sant y de la Santa Iglesia? Via fora tots d'aquí! Trencau les lires que instruments son de dampnació y d'oprobri, apagau tot seguit les lluminaries, y vosaltres també, mundanes fembres, carn de pecat y niu de podridura, esqueixàu vostres vestes rossegantes, y busqueu lo perdó de vostres erros, lo cos cubert de dol y'l front de cendra, pregant a Déu de genollons pel temple.

*La Comtesa, passat lo primer moment de sorpresa, com per tots, s'adelanta, lo front alt y la mirada fixa en lo Cardenal Llegat.*

COM. Y qui es aquell que aquí ses ordres dona com si de tots y del castell fos l'amo?

LLE. Qui pot y vol, oh dòna! Qui del Papa y d'En Monfort, la espasa de la Iglesia,

tè los poders y té també les ordres.

COM. \*Quan may lo Papa ni En Monfort tingueren dret ni poder aquí?... Quan la bandera dels rojos pals de Foix deixà de issarse en lo penol de la enfilada torre per muntà al cel, tot foradant los núvols, \*més que'l Piren y que les àigles alta?... Quan may aquí pogué nàixer un home per altres ordres obehir que aquelles del Comte son senyor?

LLE. Lo Comte, oh dòna, y ara ho sabràs, pus que m'empenys a dirho, lo Comte es presoner del rey de Fransa.

COM. Si'l Comte es presoner, no la Comtesa, y'l Comte ausent d'aquí, jo só lo Comte.

*Girantse ab gran serenitat als sèus, com per donar ordres.*

Alsau lo pont. Que més que may lo guayta sia amatent a talayar: los nècres previnguts per enviar de roca en roca lo toch de guerra y lo sonell d'alarma: als mandroners y arquers lo seny d'alerta: garberes en lo fosso a punt d'encendre: los maynaders aquí, tots a mes ordres, y en lo cim de la torre un foch de joya perque veje tothom que'l castell vetlla. Que ningú surti del castell. Ja presos d'aquesta hora en avant están sos hostes.

LLE. Es tart, dòna orgullosa, que ab mi entraren la creu del Papa y l'auriflor de Fransa. Ja lo castell de Foix ha mudat d'amo

*Dirigintse als sèus.*

Arborau la bandera de la Iglesia

COM. Un penó aquí! Un penó que no es el nostre! Aytal may se veurà mentres jo visca

*Als sèus, ab resolució y enteresa varonils.*

Foix! Foix a mil Gitàume al Llegat fora y penjat d'un marlet als corbs donàulo!

*Moviment entre'ls servidors del castell, que para lo*

*Llegat ab son gest y continent.*

LLE. Déu! Déu a mi! Que vinga un temerari, que posi en mi sas mans, si les vcl veure despreses de sos punys, y caure a terra pel foch etern de sopte calsinades!

*Silenci y temor respectuós de tots. Lo Llegat s'apodera de la situació.*

Jo só l'embaixador del Apostòlich.

Son verb só ses lletres tinch ses ordres porto y sos llamps. més enardits encara que'ls que ara ab la tempesta ziczaguejen

en torn de aquest castell, forn de inmundicies,  
niu de drachs y de serps y cau d'heretges.

*Moments de silenci. La tempestat redobla. Los trons  
segueixen uns als altres. Lo resplandor dels llamps  
es continuo, a través de les vidrieres.*

Ara ojats tots quants sou aquí. Del fondo  
de aquest castell ne surt un baf de peste  
que té tota la terra enmalaltida.

Hora es ja de lliurarla. Jo us invoco,  
ires del cel, llamps del Senyor, prodigis  
del Rey dels Reys, oratges, terratrèmols  
y tempestats! Veniu, y de sa roca,  
al brunzir pels espays mon anatema,  
aquest castell de Foix desarralàume  
portantlo a trossos y esmicat pels aires,  
com brí de palla que los vents s'enduen!  
Stia! *Anatema sit* a tots quants viuen  
dins d'aquest gorch de lepra y d'heretjía!

\*Anatema a eixes dònes xitxarel·les,  
biràm d'esbojerrades bordegasses!

Anatema als juglars vagabundaires  
que ab sos cantars d'amor la carn encenen

\*y ab sos cantars de guerra'l foch atien!

Anatema a tothom, als fills y als pares,  
als nats y als naixedors, a quants la terra  
de Foix trepitjen, o son nom honoren,

\*que heretjes son o que ab heretjes viuen;  
als morts y als vius, als desvalguts y als nobles,  
als esclaus y als senyors, als uns y als altres,  
als nins penjats de la mamella encare.

\*y als que d'ells en son día puguen nàixer!

Que en sa generació may més s'esborre  
la tara del pecat! Que pel mon vagen  
de maldició cuberts, com d'una vesta  
pell a ses pells y carn atapahida!

Que manque de la terra llur memorial!

\*Que l'anatema en ells entre com aygua  
en ses entranyes, y en sos ossos oli,  
y que lo jorn de soterrar sos cossos

\*no'ls vulga pas la terra y los rebuje!

Anatema a tothom ara y per sempre!

Per los sigles dels sigles anatema!

*En lo moment en que acaba de parlar lo Llegat, travesa  
un llamp formidable, esclata un d'aquells trons  
estruendosos que semblen desferse a trossos, y un  
cop de vent obra ab gran estrèpit los finestrala y  
apaga'ls llums entre'l soroll de vidres que's tren-  
quen y'l moviment d'esolay que s'apodera de tots  
quants allí's troven. Les tenebres invadeixen lo saló,*

*Les dames cauhen de genolls, menys la Comtesa que resta ac peu, pero aterrada pel moment. Los mag-naders, patjes, escuders, tots queden com esvahits. Instants de terror verdader.*

DAMES Misericordia!

UNS.

Horror!

ALTRES.

Perdó!

*Se sent repentinament una remor estranya y misteriosa, que sembla venir de sota terra. Ressonen uns cops acompassats y fondos, com si partissen de les entranyes mateixes del castell. De sopte, comensen a alsarse les lloses de'n mitj del saló, y als peus mateixos del Llegat s'obra com la boca d'una timba de ahont se veu sortir una pàlida claretat primer y enseguida les flames d'unes teyes sostingudes pels brassos dels que semblen eixir del fons de la terra. Miraval, ab un moviment de terror, recordant la conversa de la primera escena, agafa d'un bras a Sicart, y li diu, tremolós y ensenyantli lo que passa,*

MIRA.

Les lloses,

les lloses, Sicart, s'obren.

SIC.

No t'ho deya?

La llegenda de Foix. Los invisibles  
a salvar venen lo castell.

*Comensen a sortir de la timba arquers, ballesters y homes d'armes, los primers ab teyes enceses que tornen al saló sa claretat perduda, comprenentse que pujen per l'escala d'uns d'aquells misteriosos subterranis que tenien los castells, a voltes sols coneguts de sos senyors. Los nou vinguts en mitj de la confusió y del bullici que's mouhen, se reparteixen per l'escena, y un d'ells s'apoderen del Llegat y dels frares, cridant: «Foix! Foix y Tolosa!»*

*En mitj de tots, armat de cap a peus, portant en la mà dreta l'espasa nua y en l'esquerra lo penó de Foix, apareix la garrida y adlética figura d'en Roger Bernard, Comte de Foix, rebut ab gran demostració d'alegria per les dames y tots los presents y ab un crit suprèm de plaher per la Comtesa, que plega ses mans, les porta a sos llabis y les alsa al cel.*

## ESCENA ÚLTIMA

*Tots, LO COMTE DE FOIX y son sèquit*

MIRAVAL Y SICART.

*Veyent apareixe al de Foix.*

Lo Comte!

*Lo Comte, de peu dret, al costat de la timba, la visera alta, clavant lo penó en terra y dominant ab sa veu tots los brugits:*

«Foix per Foix y per Foix! Foix y Foix sempre!»

\* *La Comtesa se precipita als brassos de son espòs, a qui tots rodejen, mentres que'ls homes d'armes, extenentse per l'escena, canten a coro, ajuda ts dels juglars, lo cant de*

## LA MORT DEL LLOP

Montfort  
es mort!  
Es mort!  
Es mort!

Visca Tolosa  
ciutat gloriosa  
y poderosa!

Tornats son lo paratge y l'honor.

Montfort  
es mort!  
Es mort!  
Es mort!

Provenza bella,  
del mon estrella  
llum y centella,  
ets spill de virtuts y d'amor.

Montfort  
es mort!  
Es mort!  
Es mort!

\*





## ACTE SEGÓN

### RAIG DE LLUNA

L'escena en 1245, vintiset anys després dels successos contats en lo primer acte.

La guerra cèlebre y sangrenta dita dels albigesos, tocava ja a son terme. Tot estava ja en poder de Roma y de Fransa, excepció feta del castell de Montsegur en los Pirineus, que's resistia encare. Lo comte de Tolosa havia pactat ab lo rey de Fransa y ab lo Papa, y ab ells també lo comte de Foix, Roger Bernard, que després de sostenir una lluyta heròica y una campanya admirable, se vegé obligat a entregar son castell al rey de Fransa, retirantse a l'abadia de Bolbona, creyent aixís escapar de la venjanca de l'Inquisició.

Segóns se deduheix de la declaració prestada pel Comte de Foix, devant de l'Inquisició, quant fou per aquesta cridat a declarar, Roger Bernard tenia horror a que pogués ser cremat son cos y *cercava'l medi de robar ses cendres als inquisidors y assegurar la pau de sa tomba*. Pera conseguirho se retirà a la abadia de Bolbona, fundada pels séus antepassats, hont tenien sa sepultura los Comptes de Foix.

L'Inquisició, mentres tant, sembrava'l terror per tota aquella terra. En ses fogueres, constantment enceses, morien tots los que estaven tarats d'heretges y també tots los qu'eren aymants de la patria y de la independencia. Son innumerables les víctimes de l'Inquisició durant aquell terrible período.

Queda dit que Montsegur era sols lo que's sostenia. Posat aquest castell en un pic dels Pirineus, en lo mont Thabor, sobre un precipici anomenat Albés, semblava desde'ls núvols desafiar tot lo poder de Fransa y tot lo de Roma. Varies voltes fou sitiad, però sempre s'acabà per alsarse lo siti, fins que per últim, en 1245, conseguiren apoderarse per capitulació de aquella fortalesa lo senescal de Carcassona, En Pere d'Arcís, l'arquebisbe de Narbona y lo bisbe d'Albi.

Lo castell caigué, segóns se conta, quan anava a esser socorregut per Liop de Foix y sa germana Esclarmunda, germans bastards del Comte Roger Bernard de Foix qui havien

enviat emissaris per'instarlo a deixar l'abadia de Bolbona y unir-se a ells. La tradició dels Pirineus conta que Llop y Esclarmunda se valgueren d'un català anomenat Corbarí, home molt valent, lo qual pogué atravessar lo camp dels sitiadors y entrar en Montsegur pera portar la bona nova de que serien socorreguts la nit que veurien lluhir una foguera en lo pich del Bidorta.

Cada nit los sitiats escorcollaven l'horitsó, però may vege- ren brillar la foguera anunciada, y tingueren al fi d'entre- garse.

Exceptuant En Ramón de Peralhà, herèdich defensor de Montsegur, Berenguer de Lavalanet, Arnau Roger de Mirapoix, los cavallers de Rabat y d'Elcongost y alguns altres, que tin- gueren salva la vida, tots los demás foren víctimes de les fla- mes de l' Inquisició.

S'encengué una gran foguera en una explanada que hi havia en la vall superior de Montsegur, donant sobre l'abisme de Abés, y allí moriren, entre homes y dònnes, doscents cinquanta, segóns uns; trescents, segóns altres. Fou una gran heca- tomba humana. Entre ells figuraven En Bertràn de Sant Martí o d'en Martí, bisbe y patriarca de Tolosa, Agulher, bisbe de Termenois, Brassilach de Caillabel, Joan Roig, Guillèm d' Armier y molts d'altres. Entre les dames, Corba de Perelhà, muller del senyor y defensor de Montsegur, sa filla Esclar- munda y sa mare Marquesia de Lantar; Fornería, mare del altre defensor Arnau Roger de Mirapoix; Ramona de Cuc, Ermengarda d'Ussat, India de l'Illa y altres.

Montsegur fou l'últim baluart de la patria romana. Caygut aquest castell, lo papa, lo rey de Fransa y l' Inquisició s'apo- deraren de tota la terra,

---

Lo teatre representa lo claustre de l'abadia de Bolbona, en los Pirineus. Es de nit, y la meytat del claustre està il·lumi- nada per la lluna; l'altre meytat cor fosa en les ombres.

Quatre grans portalades donen sobre'l claustre. La una es la que dona al camp, oberta de bat a bat. L'altre es la que co- munica ab l' iglesia, oberta també. La tercera, enfront de la del temple, està tancada y es de ferro. Serveix d'entrada a la sepultura dels Comtes de Foix. La quarta, per fi, es la que obra pas a un'ampla escala que puja als dormitoris y habita- cions del monjos.

Al alsarse'l teló, s'ou perfectament, per la porta oberta de l' iglesia, lo cant del *De profundis* qu'entonen los monjos, ab lo qual s'enllassa'l de la cansó *La mort de Joana*, que se sent cantar al lluny, fora de la abadia, a Raig de Lluna.

La escena està solitaria, sense més claror que la que donen la lluna y unes llanties penjant de les arcades del claustre.

## ESCENA PRIMERA

*Ningú en l'escena Los Monjos en lo temple. RAIG DE LLUNA, a qui se sent cantar, fora de l'abadia*

MONJOS. *Desde dñs De profundis clamavi ad te, Domine.  
Domine, exaudi vocem meam.  
Fiant aures tuæ intendentes in vocem deprecationis meæ*

RAIG. Mos amors se'n son anats *Desde fora.*  
allà dalt a la montanya.  
Ayl Ayl pobreta de mil  
allà dalt a la montanya.

MONJOS. *Si iniquitates observaveris, Domine: Domine, quis sustinebit?  
Quia apud te propitatio est: et prompter legem tuam sustinuit te, Domine.*

RAIG. Quan mos amors tornaràn  
ja estaré freda y gelada.  
Ayl ay! pobreta de mil  
ja estaré freda y gelada.

*Entra en Sicart de Marjévolts per la porta del claustre que dona al camp. Va vestit de pelegri. Registra lo claustre, com si busqués a algú que no troba, y es parí devant la porta de l'Iglesia, escoltant lo cant dels monjos.*

MONJOS. *Speravit anima mea in Domino.  
A custodia matutina usque et notem: speret Israel in Domino.*

## ESCENA II

SICART DE MARJÉVOLS, *que entra com cercant a algú*

Ningú en lo claustre... y monjos en lo temple a aquesta hora de nit! . Cosa més rara! Qui ha mort aquí, per salmejar los monjos en plena nit lo *De profundis*? . Sembla que no es pas natural lo que aquí passa. Me digué Raig de Lluna que lo Comte responent a son cant, baixava al claustre. .

*Examinant l'escena.*

Ningú!... No veig ningú!... Serà, tal volta, que deixat haja'l Comte l'abadia?... No pot pas ser. Si desenganys y penes aquí un jorn lo portaren, allunyar-lo ja sols podrà d'aquí lo méu missatge,

si Déu permet que atesos per ell sien  
los vots d'aquells que en Montsegur sostenen  
lo sant penó de nostra patria encara.

*Entra Raig de Lluna, vestida de pelegrina registra  
lo claustre y al veure sol a en Sicart, se dirigeix  
vers ell. Ja Raig de Lluna no es la gentil y garrida  
juglaresa del primer quadro. Te'ls cabells grisos, y  
sa fesomia, més que lo sagell dels anys passats, porta  
lo dels dolors soferts, pero encara mostra sa antiga  
gallardia sobrealsada ab ademans més marcats y  
varonils.*

### ESCENA III

SICART y RAIG DE LLUNA

RAIG. Sicart, has vist al Comte?

SICART. No. Lo claustre  
desert està com veus. Sino pels monjos,  
que'l *De profundis* resen en lo temple,  
semblaria que estava abandonada  
Bolbona avuy. De bat a bat ses portes  
estàn obertes, y ànima viva  
no's troba aquí.

RAIG. Los monjos resan.

SIC. Canten  
lo salm de morts. Me sembla estranya l'hora,  
y lo cant, y'l moment .. y tot me sembla  
que es aquí molt estrany.

RAIG. Y extrany que'l Comte  
si ma cansò ha sentit, no baixi al claustre.

SIC. Aquí'l vegeres altres voltes?

RAIG. Sempre.

No be mon cant sentia. aquí baixava.  
Aquest claustre està obert de nit y dia,  
y, fos l'hora que fos, la juglaresa  
trobava'l comte aquí, li dava noves,  
y alegra ja d'haverlo vist, tornava  
sa vida errant un'altra volta a emprendre.

SIC. Quant jo dich que es estrany! Los cants mor-  
[tuoris,

los ressos y la nit, lo dupte y l'hora,  
mon cor angúnien, de tristesa omplintlo...  
Si haurèm vingut a caure entre les urpes  
del llop!... Hi haurà tal volta aquí emissaris  
del Papa?... Inquisidors?... Déu no ho permet!  
Perdut llavors lo missatge fóra,  
y Montsegur perdut també... y nosaltres

perduts tots dos.

RAIG. No pas aquí. Los monjos son tots del Comte, tots. Li son adictes com l'ombra ho es al cos. Més que abadía, un feudo per los Comtes es Bolbona. Tot es de Foix aquí. Mira... Aquest claustre lo manà fer lo Comte vell; lo temple y lo convent, dels avis son; les rendes, pe's Comtes totes han estat donades, y aquella porta . Veus?... *Senyalant la porta de ferro*

Aquella porta es lo panteó de Foix. Allí s'enterren tots los Comtes de Foix. Allí enterraren al Comte vell, Ramon Roger, que encara, mort y tot, ab son nom fa que s'esberle la terra sota'ls peus de Fransa y Roma.

SIC. Prou sé que Foix ho es tot aquí. La serra dels Pirineus no'n conegué may d'altre ni més alt, ni més noble, ni que tinga més valensa y virtut. Per tot se'l troba. Foix, Foix per totes parts. Foix y Foix sempre! Com ell ho vulga, Montsegur se salva.

RAIG. Y ell ho voldrà. Més... lo temps vola.. Mira, un monjo surt del temple... Preguntemli si avuy al Comte podrèm veure.

*Un monjo, tapada la cara ab la caputxa, surt de la iglesia y se disposa a atravesar lo claustre. Sicart se li acosta y li dirigeix la paraula.*

#### ESCENA IV

RAIG DE LLUNA, SICART DE MARJÉVOLS, *un monjo que es*  
LO COMTE DE FOIX

SIC. Pare,  
som pelegrins, veném de Compostela;  
y pel Comte de Foix, allà en Espanya,  
un missatge'ns donaren. Podrèm veure'l  
encar que sia intempestiva l'hora?

MONJO. *Sense mirarlo y d'una manera brusca.*  
Lo Comte es mort.

RAIG. *Clavant sa mirada ab insistencia en lo monjo.*  
Mort!

SIC. Mort! Justicia eternal!  
La patria ha mort ab ell!

*Sicart queda inmvil, com ferit pel dolor, Més, serena Raig de Lluna, que no pert de vista al monjo, expiantlo en totes ses accions y moviments, lo deté,*

*agafantlo per l'hàbit, quan ja seguia son camí en disposició d'atrevessar lo claustre y dirigirse a la escala del convent*

RAIG. *Al monjo que evita ses mirades, girant to cap.*

Ha mort lo Comte

de Foix, heu dit?... Y quàn?

MONJO. *Sense girar lo cap.* Aquesta tarde.

Per ell ara allí dins resen los monjos.

RAIG. *Ab gran resolució, segura ja d'haver encertat en son dupte.*

Donchs a bon hora ha mort. Jo aquí venia per portarli un cartell de algú que'l repta com feló y bausador.

*Lo monjo, sens cuidar ja d'amagarse, se gira de sople ab furia, y agafant del bras a Raig de Lluna li diu:*

MOMJO. Qui, misserable?

Qui donchs? hont es? qui parle aixís del Comte?

RAIG. *Ab un arranch de joya.*

Així us volía, aixís! Així us volía!

Oh, monsenyor, perdó! *Cayent de genolls.*

Bé prou que ho veyal

No es pel Comte de Foix lo sach del frare.

FOIX. *Esgarrapantse'l pit.*

Tu m'has trahit, ho cor!

*Sicart, que ha contemplat ab emoció y sorpresa l'escena passada a sos ulls.*

SIC. És ell! Lo Comte!

RAIG. Vos hauría buscat fins en la tomba.

Sicart, per vós, porta un urgent missatge.

FOIX. No'l vull saber. Jo ja só mort. No queda ja del Comte de Foix més que memoria.

Quan aquí avuy l'Inquisició penetri...  
perque, vindrà, jo ho sé, vindrà ans del auba,  
mort trobarà al que cerca, y si ses cendres  
vol profanar, en hora bona sía...

aquelles no seràn les cendres sues.

SIC. Comte y senyor...

FOIX. No més. No vull saberho.

no vull saber rès més .. Guarda'l missatge,  
y digues que has trovat ja mort al Comte.

Guarda'l secret també, que hi va ta vida!

Es un secret de mort!

*Sonen les campanes de l'abadia tocant a morts. Se veu sortir als monjos de l'iglesia en professió, ab ciris encesos, portant un bayart ab una caiza de mort, que figura ser la del comte. La caiza va coberta d'un drap negre ab les armes de Foix.*

Mirau! Ja venen!

*Lo Comte s'emporta a Roig de Lluna y a Sicart darrera de una pilastra del claustre. Los dos obebetzen sense dir rès, pero mirant l'escena, com també al*

*Comte, ab extranyesa y ab una mena de terror y respecte.*

Veniu aquí. Veureu passar l'enterro.

*Comensa a passar la professó que atravessa l'escena, dret a la sepultura dels Foix. Lo Comte dirigintse als qu'estàn ab ell, fa que fixen sa vista en les armes de Foix estampades en lo drap que cubreix la caixa.*

Mireu donchs com lo porten... No us ho deya?  
L'escut de Foix! Veyeu?... Qui pot dubtarne  
que lo mort es lo Comte?... Pobre Comte!  
Déu l'haje perdonat, y lo cel haja!

*La professó arriba devant del panteó, quedant de-  
positat lo bayart a terra. Al obrir la porta, aquesta  
gruny d'una manera desapacible, sent també un  
gran soroll de ferro, al girar sobre sos golfos.*

Sic.  
FOIX.

Senyor...

Calleu! Calleu!... Obren la porta.

*Dos monjos entren al fossar la caixa del mort, men-  
tres lo Comte diu:*

Ja a En Roger Bernard al panteó baixen  
hont En Ramón Roger fa temps l'espera.  
Ja'l fill es ab lo pare.

*Moments de silenci respectuós, interromput sols pels  
resos dels monjos. Los que han entrat la caixa tor-  
nen a sortir, tancant la porta del panteó ab lo ma-  
teix soroll de ferro, y tots los monjos, resant entre  
dents, se dirigeixen a l'escala, pujant per ella y  
l'espectador los pert de vista.*

*Queden sols en escena lo Comte, Raig de Lluna y Si-  
cart, que surten de darrera de la pilastra.*

Y ara, vinga

l'Inquisició. Ja li he robat mos ossos  
Si les cendres remou, no son les meves.  
Per xò ho he fet, per xò Per xò enterràren  
al monjo mort avuy en lloch del Comte.  
Ja la pau de ma tomba està segura.

Sic.

Ja que'ls inquisidors aquí han de vindre,  
aquesta nit, aquesta nit mateixa  
sortím d'aquí, senyor! Per mort vos tenen,  
Ab nosaltres veniu! Mort en Bolbona,  
ressucitar lo mon vos veurà un día  
en Montsegur.. Veniu! Allí os esperen!  
Pus que encara viviu, hi ha patria encare!

FOIX.

No, Sicart, no. Ja es tart Ja no hi ha medi.  
Tot es inútil ja. La patria es morta.  
Si no ho vegés axis, si així no ho creya.  
com donchs hauria abandonat sa causa?  
Tot es perdut, Sicart, desde aquell día  
en que lo Comte jove de Tolosa

factà ab la Fransa y ab sos prínceps, fentme  
a mi mateix també pactar ab ella!  
No't recordes, Sicart?... Tu, Raig de Lluna,  
no't recordes també d'aquell alcàssar,  
d'aquell castell de Foix sobre la roca,  
Alt com los núvols, hont muntar podien  
sols los Comtes de Foix y sols les aigles?  
Donchs bé, 'l castell aquell inespugnable,  
aquell castell... aquell de la llegenda,  
en lo penol de sa enfilada torre  
avuy tremola l'auriflor de Fransa  
Y lo castell no s'ha ensorrat?... Y'l Comte  
de Foix es viu? .. No, no. Morí aquell día  
Com pot ser viu si en son castell s'arbora  
lo penó de la Fransa y lo del Papa!  
Deixeume, donchs, deixeu-me! ..

*Fixant sa mirada en la porta de ferro.*

Felís monjo,  
lo que en lloch méu, fa poch, allí enterràren  
ab los Comtes de Foix al menys descansa  
mentres que jo, desert d'amichs y joyes,  
no sé hont ma tomba he de trovar un día!...  
Mes no seré cremat al menys; més cendres  
no seràn esbandides per los aires,  
ni tampoch vindrà Izarn a profanarles.

*A Sicart y a Raig de Lluna ab misteri.*

Aquest matí hem sabut que avuy vindria  
l'Inquisició a cercarme, y ja allavores  
hem combinat, l'abat y jo, lo medi  
de burlar ses pesquises. Per fortuna,  
nos ha dat lo recurs la mort de un monjo.  
Menys l'abat, tothom creu que ha mort lo comte  
L'Inquisició!... Sabeu que fa ab ses víctimes?  
De viu en viu les crema, y ses despulles  
esventa pels espays, o desenterra  
los cossos morts, com fa la hiena inica,  
per cremarlos també y per'esventarlos  
Jo no vull, jo no vull que mon cadavre  
profanat s'fa. Vull robar a Roma  
lo que ja sols li puch robar: mes cendres  
Vull un recó de terra de ma patria  
hont ningú'm sapia may, hont ningú'm trobi;  
sols ella, sols pus que'm tindrà en sos brassos.

*Lo Comte queda meditatiu. Los altres dos personatges  
creuen ab veu baixa los següents versos:*

SIC.  
RAIG.  
SIC.

Si no vé, estèm perduts,

Vindrà.

*A Raig de Lluna*

M'ho dupto.



Té fixo'l pensament en sa taleya,  
y no voldrà venir .. y patria y rassa  
ab Montsegur y ab ell veurèm concloure!

RAIG. Vindrà, t'ho dich.

*Sicart veyent sortir al Comte de ses meditacions, li dirigeix la paraula.*

SIC.

Senyor, lo méu missatje  
jo vos prech d'escoltar. Jo us ho demano!

*Veyent fer al Comte un moviment repulsiu.*

No'm cregau, si voleu, pero escolteumel  
Esclarmunda de Foix, germana vostra,  
y Llop de Foix, vostre germà, m'envien.  
Tot disposat y tot a punt ho tenen  
si'ls prestau vostre nom y vostre auxili.  
De vós depén que Montsegur se salvi.  
Montsegur!.. Fa trenta anys que desde'ls nú-  
desafia'l poder de Roma y Fransa, [vols  
pero ja no pot més. Sitiat lo tenen  
com may, lo senescal de Carcassona  
y'ls arcabisbes de Narbona y d'Albi.

\*Allí lluytar se veu al venerable  
Bertràn de Sant Martí, als forts y nobles  
Raymond de Parelhà, Guirau de l'Illa,  
Roger de Mirapoix. Tots vos esperen,  
tots confien en vós. perque tots saben  
que a vostra veu los Pirineus s'arbolen  
per caure a una senya, tots a una,  
\*y esclafar, tots a una, als assetjaires.  
Llop de Foix està a punt. També Esclarmunda  
d'acort tots ab los batlles de Tolosa,  
de Roca y d'Alamàn Tota la terra  
del Sabartez, Lordat, Rabat. Cabanes,  
Castellverdú, Pamiers, l'Ers y'l Fragosa,  
tot s'alsarà, ruent de foch y d'ira,  
al sentirse aquell crit de *Foix per sempre!*  
que a's Pirineus ferèstechs fa conmourre  
quan retruny per ses agres sotalades.  
Sols se us espera a vós Una foguera  
encesa en les congestes del Bidorta,  
es la senyal de nit que dirà als nostres  
que'l Comte vola en son socós y auxili.  
Veni, ja! Què espereu? .. Veni! Ja es hora!  
Tot de vós dependeix que ab vós, oh Comte!  
se salva Montsegur o's pert per sempre,  
y ab Motsegur y ab vós també la patria!  
Foix. Sicart, es un deliri. No te forses  
la terra ja per renovar la lluyta.  
Gastades porta avuy aquesta guerra

ja dos generacions, y de nosaltres  
avuy les mares totes abominen.

\*Tot es mort y perdut. Ja no hi ha brassos  
per sostenir un'arma; ni una plassa,  
ni sisquera un castell, ni sols un barri,  
hont lo penó de Fransa no tremoli...  
Ni en la terra hi ha un pam que roig no sia,  
tant ja n'està de sanch assadollada!  
Hont es que avuy se pot trovar un home  
apte a vibrar un'eyna per la lluyta?  
Tot es perdut. Generacions enteres  
ha colgat ja la pols de les batalles .  
Hont es que avuy l'Inquisició no arriba  
ab ses cremants fogueres? Per ventura  
hi ha un sol recó de terra, un poble, un home,  
que puga escorcollar lo que ella esbrina,  
que escapar puga al llamp de ses requestes,  
\*de son bras, de sos odis de ses flames?...

Fa quarant'anys que sostenim la guerra,  
guerra de foch y sanch, guerra implacable,  
sens treva, sens pietat, ab febre, ab odi...  
Ja no's pot més, no's pot! . No es que s'acabi  
l'esperit: es la rassa lo que acaba...

Ves, Sicart Jo só mort. Vés, vés, y dígals  
que'l sostenirse més es temerari,  
que més valor que en resistirse, a voltes  
hi ha més valor en resignarse a caure.

SIC. \*Senyor per Déu! Pel vostre nom! Per l'ànima  
y l'esperit de nost. e santa terral...

FOIX. Montsegur es perdut, perdut! Daría  
\*jo ma sanch tota si'l pogués salvarlo!

*Sicart queda consternat. Raig de Lluna s'avansa.*

RAIG. Ja heu sentit a En Sicart. Ara a mi'm toca.

FOIX. Y tu, què vols?

RAIG. Que m'escoltau, oh, Comte!

Un jorn allà, per lo fondal dels boscos  
estesos en les valls de la Cerdanya,  
esperonat garbós son cavall negre,  
un cavaller venía de la cassa  
Elm ni corasa duya, y de sa sella  
penjava un cap de llop. sagnant encara.  
Era en Ramón Roger, lo vostre pare  
Cap al tart era ja. Ja fosquejava,  
y cabalcava sol, que quan un Comte  
de Foix va sol, va ab ell. . y es prou companya.  
Més jay! que lo valor y la noblesa  
ab los ardots y malvestats no casen.  
Recullits entre'ls arbres y les ombres,

homs malvolents y assoldajats l'espiaven.  
 que allí, al aguayt per ell, posats tenia  
 son enemich capdal, lo senyor de Aura.  
 Pres fou lo Comte, y a un castell lo duren  
 hont entre murs y ferros lo desaven.  
 Passada ja la mitja nit, quan l'hora  
 de sa mort amatenta s'atansava,  
 la porta vejé obrir, y entrar per ella,  
 com un estel d amor y d'esperansa,  
 un rajolí de llum que precehía  
 a una hermosa y gentil garrida dama.  
 «—Mon espòs vol ta mort y jo ta vida »  
 digué a Ramón Roger. Estela d'Aura:  
 »Gelós ell d'uns amors que ja passaren,  
 »per tu manté en son cor odis que maten,  
 »y jo, gelosa de recorts que cremen,  
 »per tu en mon cor mantinch fè y amistansa.  
 »Ves! Fuig! Com altre temps, la porta oberta  
 »del passadis secret trobaràs ara,  
 »y amarrat a l'anella'l caba!l negre  
 »que avuy s'emportarà al qui avans portava.»  
 Y ell llavors li digué «—Te dech ma vida.  
 »Èscolta, donchs, mon sagrament, oh, dama!  
 »Ni jo ni'ls meus jamay, tant con Foix duri,  
 »als teus hem de mancar en la desgracia,  
 »en penes o en perills. Pau a mos ossos  
 »no done Deu si manco a ma paraula!  
 »Y si, jo mort, tos fills dels méus impetren  
 »socós un jorn, y als teus mos fills no amporen,  
 »jo de ma tomba sortiré llavores  
 »y cumpliré per ells, que un Foix no falla!»  
 Això se conta que passà entre'l Comte  
 Ramón Roger de Foix y Estela d'Aura.  
 Y bé, donchs, què vols dir?

FOIX.  
 RAIX.

Vull dir que'l día  
 es ja arriuat de que'ls de Foix cumplesquen.  
 En Montsegur, y al mitj dels braus que lluyten,  
 hi ha una dama que's diu Estela d'Aura,  
 y ab ella ses dos filles, que en ses venes  
 sanch de Foix senten corre, segons diuhen  
 Si's sa'va Montsegur, elles se salven,  
 y complert serà el vot del vostre pare.  
 No pot ser.

FOIX.  
 RAIG.  
 FOIX.

No pot ser?

Tot es inútil.

Montsegur es perdut, perdut per sempre!  
 La terra es tota avuy de Fransa y Roma  
 Davant l'Inquisició ja no hi ha patria.

RAIG. No volem, donchs?

FOIX. No puch.

RAIG. Déu un miracle  
farà llavors perque salvarse puguen!

*Se dirigeix ràpidament a la sepultura dels Comtes de Foix y dona tres cops a la porta de ferro, que s'ouhen retentir y ressonar d'una manera fúnebre en la concavitat. En seguida, aplicant sos llabris al pany de la porta, crida al Comte vell. Lo Comte y Sicart l'observen ab sorpresa.*

RAIG. *Cridant.* Ramón Roger!

FOIX. Què fas?

RAIG. Crido a ton pare.

Ramón Roger, Comte de Foix! *Cridant.*

FOIX. Qu'ets folla?

RAIG. Sa tomba deixarà. Pau a sos ossos  
Déu no ha de dar, si manca a sa paraula.  
Ell vindrà. Tu ho veuràs. Ell era un home  
y pus lo fill lo sagrament oblida,  
lo pare'l complirà, que un Foix no falli!  
Ramón Roger!

*Cridant.*

*Lo Comte, prenent una resolució ràpida, s'acosta ahont es Raig de Lluna, l'arranca de la porta ab violència, y diu de cara a la sepultura.*

FOIX. Dormiu en vostra tomba,  
dormiu tranquil, Comte Ramón, mon pare!  
Lo vot se complirà!

RAIG. *Ab gran alegria.* Déu benehesca  
al qui aixís honra als seus, honrà sa patria!

SIC. Senyor! Senyor!

FOIX. Ves, donchs, Sicart, no tardis.  
Que encenguen la foguera en lo Bidorta!  
Ja lo Comte de Foix surt a la guerra,  
y al menys sabrà morir, si no pot vencer.  
Ves, donchs, Sicart!

*Sicart se disposa a sortir, pero's topa ab en Corbari qu'entra apresuradament, havent pogut sentir les últimes paraules del Comte.*

#### ESCENA IV

LO COMTE DE FOIX, RAIG DE LLUNA, SICART Y CORBARI

COR. Es tart!

SIC. Déu méu!

RAIG. Corbari! Tu!

FOIX. Corbari! Tu!

COR. Jo só.

FOIX. D'hont vens?

COR. Oh, Comte!

Ve ja tart vostre noble sacrifici.  
Montsegur ha caigut!

RAIG.  
COR.

Caigut!

Despreses,

enderrocades ses muralles cauhen  
pels precipicis del Abés.

SIC.

Oh, patria!

COR.

Ses torres, que del cel eren vehines,  
sos murs, que més que ab cals, ab sanch de  
atapits foren, sos marlets y fossos, [màrtirs  
ara en aquets moments, tot ho nivella  
lo magall del creuat. Demà, tal volta,  
de Montsegur no quedarà ja rastre.

SIC.

Mes, ells? Sos defensors?

COR.

Ay! Ja no queda

ni rastre d'ells tampoch.

SIC.

Morts!

RAIG.

Morts!

COR.

Hi havia

allí la Inquisició.

FOIX.

Cremats!

COR.

Pels ayres

jo he vist volar ses cendres.

FOIX.

Oh, Corbaril!

Y tú ho has vist!

COR.

Ho he vist desde la serra

y d'en mitj la munió que s'estremia  
d'horror y esglay. Ho he vist, y visch encara!  
Ventu ay! y escoltau, si tenu forse  
per'escoltar, com jo he tingut per veureu!  
Prop del Abés se troba l'esplanada  
escullida pel camp del sacrifici  
A vista del castell, lloch de ses glories,  
alsar vejeren los cautius la pira,  
formada ab tronchs dels arbres rehinosos  
y ab lo bruch y'ls abriulls de les montanyes.  
Allí a tots los portaren. Trescents eran,  
de les humanes glories nobles hèroes,  
de la romana patria darrers màrtirs!  
Allí moriren tots, tots! Hecatomba  
humana, gegantina, formidable  
fornall inmens d'expiatories víctimes  
com may s'havía vist. y com un'altra  
tal volta no veurán ni homes ni segles!

\*Jo ho vegí! Jo ho vegí... Com poden veure  
cosa aytal ulls humans sense cegarse?  
Prime una mar de foch ab rojes ones  
vomitant pels entorns torrents de flames;

després, una columna de fumera,  
un núvol negre, a tomballons pels ayres,  
tot encès de centelles y d'espurnes  
que pels espays lluhien, com si fossen  
\*les ànimes que als cels se recullien  
Encara ho veig, encara! Al *Veni Spiritus*  
cantat pels bisbes de Narbona y d'Albi,  
pel clergue y pels francesos, que la pira,  
butxins d'honor, inmòvils rodejaven,  
responien les víctimes a coro,  
cantant, d'en mitj lo foch que'ls engolia,  
l'himne sant dels amors y de la patria.  
Allí períren tots. Allí acabaren  
entorn d'En Sant Martí, lo gran patrici,  
tots quants fins ara en Montsegur tingueren  
lo penó de la patria enlayrat sempre;  
y allí també morien en les flames,  
entorn d'Estela de Aura y de ses filles,  
aquelles nobles dames, un jorn reynes  
de corts d'amor y gentilesa, tendres  
manyagues colometes, a sos dolsos  
nius de amor per la guerra arrabassades.  
Quan torne'l sol un'altra volta a nàixer,  
ja allí no trobarà les altes torres  
ni'l penó que ab sos raigs empurpurava,  
Sols trobarà en lo pich un munt de runa  
y perdut en la vall un grapat d'ossos  
negrenchs o calsinats. És lo que queda  
ja sols de Montsegur y de la patria.  
Còm es possible, donchs, còm es possible  
que quan ja tots son morts quedèm nosaltres?  
FOIX. No es pas possible. Tens rahó, Corbari.

*Apareixen en lo alt de la escala del convent, y comen-  
sen a baixar al claustre, inquisidors seguits de  
monjos y gran tropell d'homes d'armes. Devant de  
ells baixen servents ab antorxes enceses.*

RAIG. Inquisidors! *Que'ls veu venir, diu ab terror al Comte.*  
FOIX. Seré. A temps arriuen. Sempre  
van los corbs a la flaire de carn morta.

## ESCENA ÚLTIMA

*D:ts, IZARN, INQUISIDORS, MONJOS*

*Lo claustre s'omple d'homes d'armes, de monjos y de  
inquisidors ab Izarn, lo gran Inquisidor. Detràs  
d'ell se coloca lo penó de la Inquisició rodejat de  
guardies. Izarn es un home alt, sech, de faccións  
dures, de mirada fosca, fret e impassible.*

COM.

*Dirigitse dret a Izarn y encarantse ab ell.*

Se perque vens, Izarn! Se que't digueren  
que lo Comte era mort, y t'enganyaren.  
No baixis pas a profanar les tombes  
en busca de unes cendres que no tenen,  
que encare visch. Tu que'm coneixes, míram...  
Aqui'm tens viu, Izarn. Jo só lo Comte!  
Só lo que ans era... Crech lo que avans creya.  
Só tot dels méus, dels méus y de la patria,  
y pus la patria ha mort, jo no puch viure,  
que sols per viure y per morir ab ella  
fou la casa de Foix un jorn nascuda.  
Portaume al foch, que tot ho purifica,  
y que al purificarme, ab ell la tara  
rentarà del pecat comès pel Comte  
de Foix lo día que pactà ab vosaltres!  
Mes cendres esventau! Que'ls vents les portin  
los Pirineus amunt! Pot ser que un día  
sos pichs se vejen coronats de nobles  
venjadors de la patria, nascuts d'elles!  
Esventau ja mes cendres! Esventaules!  
Are ho vull, si avans no: perque al extendres  
dels Pirineus per la espadada serra,  
han de deixar de Foix ample memoria,  
que'ls veniders invocarán un día  
com crit de salvament y mot de guerra,  
quan alsin, per venjarsi de vos odis,  
ab ella'ls Pirineus, y ab ells la terra!

IZARN. Portaulo, donchs!

*Fredament.*

RAIG. *Despullantse de son hàbil de peregrina y quedant de juglaresa.*

Y ab ell també nosaltres,  
que d'ell som y la patria.

IZARN. *Ab gran fredor als séus.* A tots.

*Los homes d'armes rodejen al Comte, Raig de Lluna,*

*Sícart y Corbari. Mentres se'ls emporten, diu:*

Lo Comte  
en nostres mans, y Montsegur en runa!  
La terra es nostre, donchs. Honor a Roma!







## ACTE TERCER

### LA JORNADA DE PANISSARS

En l'any de 1213 y en son mes de febrer, fou la cèlebre y funesta batalla de Muret, hont perí lo rev d'Aragó Don Pere II, *lo Catòlich y lo Noble*, que había acudit en auxili del Comte de Tolosa y demés senyors provençals.

Ab l'èxit de aquesta batalla triuñfaren pel moment la creuada de l'Iglesia y Simó de Montfort, capdill dels aventurers francesos; però també, llavors, aquella guerra apellada *dels albigens*, comensà a pendre un caràcter de més greutat que'l que avans tenia y d'extraordinaria transcendencia.

Pogué veurers, de un modo clar y evident, que Simó de Montfort, y després de sa mort, son fill Amaury, extenfen son domini passant per sobre de tot y cuidant de sos interessos propis, de preferencia als de la Iglesia. La qüestió del dogma quedà relegada, y sols s'atenia al saqueix y la conquesta. Y encare, per més greutat, la cort de Fransa, que fins llavors había permanescut en cert modo retreta, sense pendre part directe en la invasió meridional, cregué que era arrivat lo moment d'intervenir. Felip August entrà en grans recels al saber l'importancia de les conquestes de Montfort, y temerós de sa influencia com bras y com espasa de la Iglesia romana, se resolgué a impedir la formació d'un nou regne de Aquitània, fent valer los drets de la corona de Fransa sobre'l Mitj-día de la Galia.

Desde llavors Fransa caminà ab pas segur y ferm a la realització de son ideal, que consistia en lo domini dels Pirineus.

Los barons que formaven la lliga pirenaica y la nacionalitat meridional, no's donaren per vensuts ab la trista jornada de Muret, y encare intentaren un darrer estors en oberta y desesperada lluyta; però acabà per ser tot inútil. Porfiada fou la contenda, inmensos lo sacrificis, molt los desastres, innumrables les víctimes, grans les catàstrofes. Tot resultà infructuós pel manteniment de la patria provençal. La guerra, que havia comensat per un caràcter religiós, lo prengué de rassa, de dominació y de conquesta. Un darrera d'altre foren desapa-

reixent los grans barons y les cases senyoriales que formaven la Lliga pirinaica, vensuts los uns, desconhortats los altres, morts los més fermes, acabant la majoria per entrar en pactes y conveni ab lo monarca francès. Fransa se feu senyora y mestresa de tot, excepció feta pel moment de les encontrades que eren encare de la casa d'Aragó.

Lo Languedoch, la Provença, tot lo Mitjdía, veyen ab greu dolor l'establiment dels francesos en un país al que eren extrangers y que'ls rebutjava. Aixís es que pels anys de 1271 molts barons, de comú acort, s'oferiren al encare llavors infant aragonès D. Pere (més tart Pere III *lo Gran*,) instantlo a que els capdellés pera reclamar lo Languedoch, al que la corona d'Aragó tenia drets ligitims. Està fora de dubte que lo jove Príncep acceptà, arribant fins a reunir forces ab que disputar al rey Felip lo Mitjdía de Fransa; però son pare Jaume *lo Conqueridor*, que havia posat sa firma al peu del tractat fet ab Sant Lluís, preocupat per altres projectes y no volent tenir per adversari en aquells moments a Felip *l'Atreuit*, ja aleshoros rey de Fransa, s'oposà a les idees de son fill y no permeté la realisació de sos plans.

Vingut l'any 1276, y ab ell la mort d'en En Jaume *lo Conqueridor*, Pere III ocupà'l trono d'Aragó, y al poch temps fou invitat pels sicilians, los quals vingueren a demanarli sa protecció, oferintli lo trono de aquelles illes.

Coneguda es de tothom la sangrenta revolució que ocregué en Sicilia l'any 1282, iniciada en Palerm al toch de Vespres ab la matansa dels francesos que teníen tiranisada aquella illa sots lo jou del rey Carlos d'Anjou, a qui los sicilians anomenaven *Carles sens mercè*. Les famoses Vespres sicilianes donaren per resultat que los principals barons y prohoms de Sicilia, cansats ja de sufrir baix lo poder tirànich de Carles d'Anjou, oferiren lo trono a Pere III d'Aragó, impetrant son ausili pera deslliurarlos de Carles d'Anjou, qui se presentà ab son host devant de Messina, desitjós de recuperar son perdut regne. Acceptà don Pere, y ab sos barons, sa host, sos almugavers y sa flota arribà a Palerm, hont fou rebut ab gran entusiasme y proclamat rey de Sicilia, oferintse a guardar y conservar les *bones costums del rey Guillèm*.

S'afermà D. Pere en Sicilia, ab gloria per ell y per ses armes, y conseguí afermar també aquell trono per ell y per sa casa, no sens provocar les ires del Papa Martí V, qui, ofès al veure que's l lensava de Sicilia a son protegit Carles d'Anjou, deslligà de sos juraments de fidelitat als súbdits del monarca aragonés y excomunicà a D. Pere, suprimintli lo títol de Rey, essent llavors quan aquest contestà al anatema del Sant Pare dihent que d'aquell jorn en avant s'apellaria *Pere, caballer aragonès, pare de reys y senyor del mar*.

Felip *l'Atreuit*, que tenia pretensions al domini dels Pirineus, cregué que era aquell lo moment oportú pera realisar les idees que un día sustentaren los Carlovingis, respecte a portar fins al Ebro les fronteres de Fransa. Trovà al Sant Pare perfectament disposat. Martí V desitjava venjarse del Rey D. Pere, y acceptà per complert los projectes de Felip, que volia sentar a son fill segón en lo trono d'Aragó per'aixís assegurar lo domini del Pirineu.

Excomunicat ja D. Pere, lo Papa dona'l regne d'Aragó a Carles, fill segón del Rey de Fransa, y llavors aquest, armat ab la bula Pontificia, se disposà en sò de creuada, a invadir los dominis aragonesos. Se tractaba sencillament de fer en Catalunya y Aragó lo que s'havía fet en lo Mitjda de Fransa, donant a la expedició lo verdader caràcter de creuada y marxant ab ell un cardenal L.legat del Papa. Formidables aprestos se feren, se posà un gran exèrcit baix peu de guerra, y Marsella, Aigues Morats, Gènova y Narbona vegeren en sos ports reunir-se grans estols, disposats a traslladar trescents mil homes a Catalunya. Cent vint galeres devien protegir aquelles naus de transport. Felip fou a recullir l'auriflama a Sant Denis, y emprengué la marxa ab sos dos fills, portant al L.legat pontífici en sa companya.

Los inmensos preparatius que's feren per la empresa, lo propi que l'aplicació de les indulgencies que als creuats se concediren, donaren ben a comprendre la importancia que la expedició tenia y l'éxit que d'ella s'esperava.

Lo Rey D. Pere, ab gran valor y heroisme, se preparà per la defensa, apresurant-se a reconciliar-se ab los barons aragonesos y presentant-se a ocupar los Pirineus ab tota quanta gent li fou possible per'impedir lo pas als francesos. Era llavors l'any 1285.

La noblesa catalana, principalment la que tenia sos dominis en la zona pirenaica, se posà resoltament al costat de son Rey, y les serres del Pirineu s'erisaren de tendes, de campaments, d'homes, d'armes, y de tota clase de servents y de milicies, tot disposat pera defensar la nacionalitat amenassada derrera d'aquelles muralles naturals que tenen per marlets inespugnables e inaccessibles penyes. D. Pere ab la flor de sa gent acampà en lo coll de Panissars, que domina'l lloch hont s'alsa avuy lo castell de Belle-Garde, sobre'l qual se veyia llavors encare la torre pompeyana.

Los francesos arrivaren de aquelles montanyes sense atrevir-se a franquejarles al veurerles tan formidablement defensades, y permanesqueren quinze dies en prudent espectació, limitant-se per de prompte Felip l'Atrevit y lo L.legat del Papa a enviar un missatge al Rey don Pere amonestantlo perque cedís la corona al qui lo Papa havia anomenat Rey d'Aragó.

—Mos antecessors, contestà D. Pere ab orgull, conqueriren aquestes terres ab llur sanch, y ab sanch tenen de adquirirles, los que d'elles me volen despossehir.

Manà llavors lo Monarca francés atacar lo Coll de Panissars, pero ans de que ses gents arrivessen al camp del Rey d'Aragó, los almogavers caigueren sobre'ls francesos obligantlos a retrocedir.

Perduda estava l'expedició, si'ls religiosos d'un monastir d'allí prop no haguessen indicat un pas pel qual pogueren entrar los francesos en Catalunya, burlant la vigilancia del Rey don Pere que degué abandonar son plan per'empendre en altres punts la campanya.

Lo perill era greu pel Rey d'Aragó. Afortunadament per ell, tot lo pais s'alsà en armes pera defensar lo que diriem avuy integritat nacional. Solsament tres mesos eren trasco-

rreguts desde l'entrada dels francesos, quan comensà per ells la època dels desastres y desventures. Les armades franceses fören desbaratades en la mar per los almiralls aragonesos Roger de Lauria o de Lluria y Ramón Marquet, mentres que per terra sos destacaments eren vensuts pels senyors aragonesos y catalans, veyentse en gran apuro la host francesa davant la ciutat de Girona, ab gran fermesa mantinguda per un dels més alantats hèroes que ha tingut la casa de Cardona.

Felip *l'Atreuit*, al passar revista a son exèrcit, tan poderós poch abans, trobà que de sos trescents mil combatents, sols li quedaven tres mil caballs y quaranta y tres mil infants.

A últims de Septembre l'exèrcit francès [se decidí a emprendre la retirada abandonant sa empresa, y'ls restos d'aquella tant poderosa host, emprengué lo camí del Rosselló, escoltant la llitera en que portaven malalt, poch menys que mort, al Rey de Fransa. Ja allavors no trobaren per sortir de Catalunya lo pas del Pirineu que per entrar en ella los havia facilitat la traidoria d'uns monjos. Lo Rey don Pere ocupava tots los passos, tots los punts dels Pirineus, ab ses tropes y ab sos intrèpits é indomables almugavers.

Felip *l'Hermós* hereu del trono de Fransa, que per la malaltia del Rey son pare feya de capdill en aquella retirada, compregué la greutat de la situació. No hi havia manera de atravessar lo Pirineu. Los francesos estaven perduts. Felip *l'Hermós* al veurers en aquest conflicte, envià un missatjer al Rey don Pere, son oncle, com germà qu'era de sa mare la Reyna de Fransa, demanantli pas lliure pera la familia Real, pel Cardenal Llegat, per la cort, per tota la host, y don Pere, ab gran hidalguia y caballeresca generositat, oferí y donà sa paraula de deixarlos passar a tots en pau, si bé manifestà recels per la part dels servents y almugavers, als qui ignorava si podria contindre.

Per millor lliurarse de la venjansa d'aquella gent indòmita, Felip *l'Hermós*, agraht a la generosa oferta de Don Pere, feu circular la nova de que son pare havia mort y que la llitera no portava un malalt sinó un cadavre. La estratagemata triunfà fins a cert punt. Quan la llitera ab cortines negres aparegué en l'alt del coll de Panissars, los catalans y aragonesos, amos dels passos y desfiladers, intentaren caure sobre l'exèrcit enemich, pero molts foren los que pararen, son impuls manifestantlos que's devia tenir consideració al Rey mort. Don Pere fou qui més trevallà pera sossegar los ànimos y contenir les ires. En và los almugavers, ab sa feresa habitual se arremolinaven al seu entorn, cridantli:— «Senyor, firàm; senyor, vergonyal»—Don Pere, fidel a sa paraula, els anava detenint, fins que, després d'haver acabat ab ses forces, prechs y amenasses, y quan ja havia passat la Cort ab la llitera no tingué més recurs que deixarlos lo camp lliure sobretot al veurer que les gens del Almirall Roger de Lauria, los almugavers y los mil homes de marineria trets de les galeres, embestien als francesos, fent en ells gran destrucció y matansa.

Per fortuna, com dit queda, ja eren passats los nobles, la

llitera y lo cos principal. Don Pere, a qui's seus atiaven y a qui fustigava son ardor bèlich, feu llavors desplegar sa senyera, vensut per la fatalitat dels sucesos, superior a tota humana previsió, y al crit de *Aragó! Aragó!* deixà que's seus seguissen l'exemple d'en Roger de Llúria y de ses gents.

La matansa de francesos fou molta, y aixís es com tingué lloch aquella cèlebre jornada de Panissars, que sent al mateix temps venjansa de Muret y de Provenza, afermà la llibertat dels Pirineus y assegurà l'independencia de la corona de Aragó.

En aquests últims fets, en aquesta famosa jornada de Panissars, es hont l'autor ha trobat lo tema y lí d'a sa trilogia o poema dramàtic apellat *Los Pirineus*.

### LOS PIRINEUS. CAMPAMENT DELS ALMUGAVERS EN LO COLL DE PANISSARS

En lo fons les montanyes ab camins practicables. Al peu d'un turó dos o tres tendes de campanya. Una gran foguera en torn de la qual hi ha un grupo d'almugavers, mentres que los altres estàn distribuïts per l'escena, passejant, jugant o descansant sota'ls arbres.

En lo prosceni, al peu d'un grupo de arbres, una fossa oberta en la que està treballant *Raig de Lluna* a cops de càvech pera terminarla. Prop de la fossa una gran restallera de terra y pedres, y arràn d'ella un camí que passa l'escena y que per la dreta figura conduhir al campament del Rey. La fossa està a l'esquerra del espectador. Lo camp dels almugavers, a la dreta, en lo fons.

Comensa a vesprejar.

## ESCENA PRIMERA

RAIG DE LLUNA, LISARDO y LLOMBARD *desseguida*

*Raig de Lluna, que està cavant la fossa, canta la cansó de La mort de Joana. La juglaresa del primer quadro es ja una dòna vella, de més de vuytanta anys, pero entera y forta encara, que porta pintada en sa fesomia la resolució y lo caràcter. Sos cabells son del tot blancs y cauen sobre ses espatlles. Vesteix lo traje de les montanyeses, y té a mà, prop de la fossa, una caputza ab que's cubretx en moments donats.*

*Lisardo està de centinella en lo camí travesser, en disposició de veure als que venen de l'un o del altre cantó. En lo instant de alsarse lo teló, està parat, apoyantse en la escona, y escoltant ab gran atenció lo cant de Raig de Lluna.*

*Quan aquesta acaba de cantar, entra en escena lo adalit Llobard, que arriba per lo camí del campament Real.*

RAIG. \*

*Cantant mentres treballa*

Mos amors se'n son anats  
allà dalt a la montanya.

Ay, ay, pobreta de mi,  
allà dalt de la montanya.

Quan mos amors tornaràn  
ja estaré freda y gelada.

Ay, ay, pobreta de mí,  
ja estare freda y gelada.

Quan seré morta, enterraume  
en lo bell fons de la cava.

\*  
Ay, ay, pobreta de mí,  
en lo bell fons de la cava.

LISAR. *Veyent arriivar al adalit, y adelantantse a rèbrerlo,*  
Déu vos quart, adalit!

LLOM. Y a tu, Lisardo.  
Es l'hora de ta guardia?

LISAR. Ja termina.

LLOM. No hi pas rès de nou?

LISAR. Fa poca estona  
un missatger vingut de la Junquera,  
que ha passat gint y leu prop dels francesos,  
nos ha portat novelles.

LLOM. Còntem

LISAR. Conte  
que l'host està perduda; que no tenen,  
en mitj de son destret y sa fretura,  
més esperansa que la fuyta, Sembla  
que avuy mateix, aquesta nit, sens manca,  
alsaràn tendes. No més tart que a l'hora  
del gall cantant, aquí'ls tindrem.

LLOM. Lisardo,

no serà certament per esta nova  
que't donaré albixeres. Ja ho sabia.  
Justament per donàrmela'm cridaren  
fa poch al camp; més, com ma llengua es lliure  
jo ja l'hi he dit al almirall quan penso.

LISAR. *Ab alegria.* Heu vist al almirall Roger de Llúria?

LLOM. L'he vist, y també al Rey.

LISAR. *Ab entusiasme.* Al Rey!

LLOM. Lisardo,  
quan tu parles del Rey, t'exaltes sempre.

LISAR. *Que's deixa emportar per un moviment de cor.*

Perque es mon Déu.

LLOM. Sorprés. Ton Déu!

*Lisardo se veu perdut, haventse d'izat arrastrar pel  
cor; tem esser descubert al veure com Llombard lo  
mira de fit a fit, y procura reprimirse donant un*

*altre giro a les paraules comprometedores que se li escaparen.*

LISAR.

Lo de ma terra.

No so jo de Sicilia? Y per ventura no es ell, lo nostre rey, qui a deslliurnos vingué, de Carles *Sens mercè?* Sa gloria es gloria de ma patria, y també meva; y per xò sols, per xò, perque a ma patria ha deslliurat, y serva les antigues costums del rey Guillèm, per xò l'estimo; per xò tant sols ab l'ànima y la vida m'he fet almugaver, sols per seguirlo, sols per vèurel de lluny, sols per donarli ma sanch, si vol ma sanch; que quí a ma terra lliura de servitut, mereix que'l fassen rey d'Aragó y Sicilia, y rey de Fransa, y rey de tot lo mon.

LLOM.

Minyó, t'expliques

y parles com un sabí.. Jo ja ho deya y per cert que ho he dit moltes vegades... Més que un almugaver, sembles un patge Ton parlar... ta figura... tes maneres y tes costums... Si sembles una nina! Més, tens pit y valor. T'he vist a proba, y'l temps t'anirà fent.

*Lisardo se sent inquiet y recelós, cercant manera de donar nou giro a la conversa, y aprofita un moment en que sent tararejar a Raig de Lluna la cansó provençal.*

LIS.

Llombard, digaume

si es que ho sabeu, quí es, donchs, la dòna aque- que s'ha passat avuy tot lo sant día [lla cantant y treballant en un fossa?

LLOM.

Es Raig de Lluna, la gitana. Diuhen que té molts anys, més anys dels que fan falta. Es vella, molt, molt vella. També's conta qu'allà, pels temps aquells de sa jovensa, estigué a punt d' ser cremada viva, y que's salvà tant sols per un miracle...

\*Jo no ho sé... jo no ho sé... mes les gents diuhen que quan la Inquisició anaba a cremarla, desaparegué, tot fentse fonadissa.

Això's conta Y també diuhen que es folla, més jo sé be que als folls Déu los ampara; y per últim, es donà molt entesa.

\*que sab de tot lo mon secrets e histories.

*Veyent aproximar-se a uns almugavers que's dirigen a rellevar a Lisardo.*

Y adeu, minyó, que tens aquí'l rellevo.

*Lisardo es relleval per un altre centinella. Llombard s'acosta a Raig de Lluna, que deixarà'l treball per conversar ab ell.*

## ESCENA II

RAIG DE LLUNA y LLOMBARD

*Raig de Lluna deixa'l treball després de les primere paraules creuades ab Llombard, se separa de la fossa, se cubreix ab la caputxa, y baixa al proscenit seguint la conversa de l'adalit.*

LLOM. Que estàs fent, Raig de Lluna?

RAIG. Cavo y reso.

LLOM. Més, què es lo que estàs fent?

RAIG. Veus? Una fossa

LLOM. La faràs per nosaltres.

RAIG. Per vosaltres,

adalit?. . No per cert. Per mi la cavo.

LLOM. Per tú?

RAIG. Per mí.

LLOM. Per<sup>9</sup> tú?.. Donchs, què dius ara?

Per tú! . No ets immortal?... Si tots ho diuhen! Se diu que tú y lo Pirineu nasquereu tots dos ensemps, lo mateix jorn. Tan vella ets tú com ell; y diuhen que has de viure tant com ell.

*Manifestació de desdeny per part de Raig de Lluna.*

Dígám, donchs. Aquí.. ab confiança .. la vetlla d'un combat tot se confessa, y tot se diu... y's parla clar... Tal volta demà ja serèm morts. Déu nos perdoni, Quants ne tens d'anys... Tres mil?

RAIG. Ne tinch vuytanta, segons lo compte que portau vosaltres.

Tres mil, y més, si'ls conto jo.

LLOM. Jo't creya  
filla del Pirineu.

RAIG. No só sa filla.

Jo no he nascut aquí, sino a Granada, mes aquí me portaren tot sent noya, m'afilà'l Pirineu .. y llavors foren per sempre més los Pirineus mos pares.

En ells visch, y ells en mí. Jo'ls am, jo'ls sento.

\*D'ells visch y per ells visch. Sé ses histories, ses llegendes conech, conech ses gestes, conech tots los racóns d'estes montanyes, sé'l nom de cada roca y cada espluga,



lo pas de cada coll, de cada riera  
lo curs, y fins los nius que té cad'arbre.  
\*Rès per mi hi ha secret, en aquets cingles.  
Si fins se lo que senten . lo que pensen ..  
perque, escolta'l que't dich, Llombard, escolta.  
Estes montanyes . sents? .. sents?... sents? ..

*Senyalant a terra, com si volgués ferli prestar atenció.*

Respiren...

tenen un cor, y un pensament, y un'ànima.

LLOM. Pero, dòna, per Déu .

RAIG. *Interrompentlo.* Se'l que vols dirme,  
se que tots, y tu ab ells, me creyeu folla.

LLOM. Jo no dich...

RAIG Pero ho sents. Escòltam ara  
La vetlla d'un combat tot se confessa.  
Hò digueres fa poch... Déu m'ilumina  
Escòltam donchs, si't plau, Llombard, escól-  
Los Pirineus tenen un cor... y viuhen. [tam.  
Quan sortiren del mar, fou per ser lliures,  
per tenir llibertat .. y per donarne  
Quan jo vinguí la primera volta, totes,  
totes les fonts de vida aquí brotaven  
Cada turó un castell, senyera al aire;  
cada castell un paradís; cada home  
un pensador, un trovador, o un héroe,  
cada dama una Reyna encisadora,  
emperatrix d'amors y gentilesa;  
cada Puy un aplech de festa y gala;  
cada Iglesia un santuari de fè viva;  
cada abadía un temple de sabiesa,  
y un espill de franquicies cada poble.  
Tot se perdé, tot se perde lo día. .  
ho vegeren mos ulls.. y encara ho veuhen .  
lo día que vingueren los francesos,  
portant al pit la creu del Apostòlich,  
y en Simó de Montfort ab ells y ab ella.  
\*En Simó de Montfort, fera golosa,  
\*que may tingue perdó ni al cor ni als llavis,  
En Simó de Montfort, que de l'Iglesia  
no fou bras, sino llamp. Morí la patria,  
la malhaurada y esplendent Provenza,  
\*espill d'honors y llum de tota gloria,  
la noble hereva de la Roma antiga,  
la que com filla els Pirineus miraven,  
canèfora gentil; la que com Grecia  
portava l'urna dels amors que'ls aires  
\*missatgers per los àmbits espargien.  
Tot fou passat a fil d'espasa, pobles,

castells, ciutats, la noble Carcassona,  
la indomable Beziers, la que d'Atenas  
fou filla y fou rival, mare Tolosa,  
lo gran castell de Foix que quan issava  
damunt ses torres son penó de lluyta,  
alsave'ls Pirineus tots d'una pessa;  
y sobre tanta runa y tant incendi,  
y sobre tanta mort y desventura,  
encara'ls vents les cendres esbaldiren  
deis nobles trescents martirs que en la pira  
de Montsegur la Inquisició cremava.

\*Tot se perdé, Llombard, castells y viles,  
ciutats, pobles y patria... Sols quedaren  
los Pirineus, y en ells.. y en ells reclosa

\*la llibertat, la patria de les ànimes.

*Llombard fa un moviment per parlar. Raig de Lluna  
'i para, y segueix:*

Mes, venjansa's farà. venjansa prompte,  
t'ho dich, Llombard. Avuy totes les serres  
que han vist aqui al francès, criden venjansa  
Per xò Deu ha portat aqui als francesos.  
Lo coll de Panissars serà sa fossa.  
Per xò aqui hos ha portat a tots vosaltres,  
perque no'n quedi un d'ells. Lo Rey en Pere  
es l'elegit de Déu. Prou se'n recorda  
de la jornada de Muret, infausta,  
en que morí lluytant lo rey son avi.  
Avuy los Pirineus son sa revenja;  
y venjats quedaràn avuy per sempre,  
avuy a un mateix temps, al rompre l'auga,  
Muret, los Pirineus y la Provenza.

*Llombard tracta de interrompre novament, però Raig  
de Lluna segueix sens deixar-lo parlar*

\*Y avuy també, adalit, avuy no'n duptes,  
complerta quedarà la profecia  
d'aquell Comte de Foix que al morir deya:  
«Esventau ja mes cendres, que al estendrer  
dels Pirineus per la espadada serra,  
han de deixar de Foix ample memoria,  
que'ls veniders invocaràn un día  
com crit de salvament y mot de guerra  
quan alsin, per venjarse de vos odis,  
ab ella'ls Pirineus y ab ells la terra.»

LLOM.

RAIG.

Més jo't puch dir que avuy ..

*Impacient al sentir-se interrompre, y no deixant-lo seguir.*

Escolta y calla,

que Déu ha fet als homes de dos menes:  
per saber y parlar als uns, y als altres

per callar y escoltar. Calla, y escolta...  
T'he dit que 'ls Pirineus tenen un'ànima.  
Sabs tú per què tant alt sos pichs remunten?  
Per acostarse a Deu; per'ensenyarvos  
a tots quants no ho sabeu, que la fè salva ..  
sabs per què coven foch en ses entranyes?  
Perque'l fòch es l'amor, que purifica;  
l'amor pur que als' l cor y que l'enlayra  
com hostia consagrada fins als núvols,  
en holocausto al Déu de cel y terra...  
Sabs per què tenen tradicións y timbres,  
y llegendes, y glories, y paradge?  
Perque en los Pirineus està la patria,  
la vera patria, la que sent y parla  
la llengua de la terra llemosina,  
la que, amorosa, falaguera y dolça,  
tenint per cor als Pirineus ombrívols,  
estén sos brassos d'un cantó y del altre,  
y ab son abràs d'amor y de ternura  
\*enclou y amorosix la mar llatina.

Y sabs per què m'has vist cavar ma fossa?  
Perque quan haja avuy lo rey En Pere  
derrotat al francès cumplint la tasca  
que no pogué en Muret lo rey son avi,  
quedarà proclamada pera sempre  
la llibertat dels Pirineus. Jo espero  
tant sols assò pera finir ma vida  
Lliures los coneguí, los deixo lliures.  
Per xò tan prompte com hagueu vosaltres  
descombrat d'estes terres als francesos,  
butxins en Foix y en Montsegur, tranquila  
jo m'ajauré en ma fossa, y ans de cloure  
mos ulls per sempre més, diràn mos llavis:  
«Jo ja he viscut Los Pirineus son lliures.»

LLOM. Donchs mira, Raig de Lluna, si això esperes,  
te queda temps de viure.

RAIG. Què dius ara?

LLOM. Dich lo que sé. No ho vol lo rey En Pere.

RAIG. Y què es lo que'l rey vol?

LLOM. Vol que'ls francesos  
passen sens torb y sens perill ni pena.

Lo pas dels Pirineus els assegura.

M'ho digué l'almira'l. Aquesta es l'ordre.

RAIG. L'ordre de què?

LLOM. De respectarlos. Diuhen

que ve malalt o mort en sa llitera

lo rey de Fransa, y que son fill lo príncep

ha demanat al rey En Pere guiatge

y salvament per ell y son exèrcit.

RAIG. Y'l rey ha consentit?

LLOM. Par que'ls vol vèncer,  
millor que ab la derrota, ab la clemencia.

Jo no ho entench així, més així ho manen

RAIG. Y per xò habeu vingut ab tant estruendo  
de armes y gents a pendre tots los passos  
del coll de Panissars, per aturarlos?

LLOM. *Molt capficat, mirant lo camp dels seus, y senyalantlos.*  
Quan jo'ls hi digui als meus l'ordre que porto!...

RAIG. No ho saben pas encara?

LLOM. No, no ho saben,  
mes l'almirall a mi m'ha donat l'ordre.  
Lo senyor rey ha fet cridar fa un'hora  
que seguezca tothom la sua senyera,  
y que nul hom ferís no ferint ella,  
menys d'un senyal que vinga al rompre'l día  
a rompre també l'ordre que han donada.

RAIG. Y quin es lo senyal?

LLOM. No puch pas dirho.  
L'almirall me l'ha dit... y mut!

*Fent semblant de cloure els llavis.*

RAIG. Me sembla  
qu'això no serà pas.

LLOM. Lo rey ho mana,  
y ordre del rey es lley.

RAIG. La lley divina  
diu que s'ha de acabar ab los francesos...  
y es lo moment. No'n trobareu cap altre.

LLOM. Mes, es la lley.

RAIG. Ni es lley, ni pot pas ésser;  
y quan manca la lley, hi ha la justícia.  
Vesten donchs ab los teus. No passis pena,  
que avuy acabarèm ab los francesos,  
y... jo me'n vaig a terminar ma fossa.  
Adéu!

LLOM. Adéu!

*Llombard al despedirse de Raig de Lluna y al anar-  
sen, se troba ab Lisardo que atravessa l'escena di-  
rigintse al camp dels almugavers, y el saluda.*

Adéu, minyó!

*Se'n va.*

### ESCENA III

RAIG DE LLUNA y LISARDO

*Raig de Lluna que's dirigia a la fossa, sent lo «adeu  
minyó» del adalil, se gira, veu a Lisardo que se'n*

*va cap al campament, y'l crida, moguda per una idea repentina.*

RAIG.

Minyona!

*Lisardo, tot sobtat, deixa conèixer sa sorpresa, y diu, dirigintse a Raig de Lluna.*

LISAR. Es a mi?

RAIG. A tú. Qué vols que't cridi Lisa?

LISAR. *Cada vegada més sorprès y estranyat.*

No us conech Qui sou vós?

RAIG. *Ab gran serenitat y dominant la situació.*

Qui ets tu, preguntam.

*Un moment de Pausa en que les dugues se miren de fit a fit. Raig de Lluna segueix.*

Allà, en la terra de Sicilia hermosa,  
una gentil doncella, casta y pura  
com la verge rosada al trench del auba,  
vege al rey, quan lo rey entrà en Messina.

Fou jorn de gala aquell pels cels y terra.

\*Raigs d'or, que no de sol, iluminaven  
los blaus espays d'un cel serè, y s'omplien  
de flaires embaumats y brises dolces

\*la terra y la ciutat, lo mar y l'ayre.

Lo rey entrà, llevades les senyeres,  
de draps d'or la ciutat encortinada,  
sots lo tàlam d'argent que sosten en  
ab llanses d'or los cavallers y patges,

\*rodejat de sa cort y de ses gales.

ab son cavall destrantli per les regnes  
los ciutadàns més principals y nobles,  
y sèguet de sa host caballeresca,

\*servents y almugavers, senyors y cònsuls.

Y mentrestant, sos almiralls venien,  
cenyit lo front ab llors de la victoria,  
remolcant les galeres captivades,  
ab la popa al revers, sonant les nàcres,  
la vía a dins del port, ab les vensudes  
y sotmeses senyeres del rey Carles  
tiragascant pel mar.

Aixís entraba

lo rey en la ciutat; així'l rebien,  
lo jorn, ab tots los fochs del sol itàlich,  
la nit, ab les ardentes lluminaries  
de canella y brandróns, falles y torses  
fessent semblant de jorn; aixís lo veyá  
tot passant la doncella de Messina,  
y aixís fou, aixís fou com la doncella  
s'enamorà del rey. Les papellones

s'enamoren del flam Embadalida  
lo seguía per tot llisses y festes,  
torneigs y carroussels, y quan fou l'hora  
en que lo rey partía de Sicilia,  
també'l segui, de mantinent, resolta  
a lluytes y a perills, com ans a festes,  
com va seguint lo flam la papellona,  
y en home's travestí per no deixar-lo,  
y's fiu almugaver sols per seguir-lo.  
La doncella en Sicilia's deya Lisa,  
y aqui l'almugaver se diu Lisardo.  
Ès aquesta ta historia?

*Durant aquesta relació, Lisardo s'ha sentit combatut  
per una gran lluyta de sentiments interna, acabant  
per pendre la resolució de confessarho tot.*

LISAR.

Cert; aquesta.

\*Jo no sé pas qui sou ni se m'atansa  
com y perque sabeu la meva historia,  
més tinch confiança en vós. y a vós m'entrego.  
Jo us he sentit cantar aquesta tarde  
la cansó provensal que en ma infantesa  
m'ensenyava ma mare, que era filla,  
potser com vós, de la Provensa hermosa,  
de la infelís Provensa malmenada  
pels mateixos butxins de la Sicilia,  
\*de qui'ns deslliurà un jorn lo rey en Pere.  
No sé qui sou, no ho sé. ni vull saberho;  
més fío en vós. Jo sò una infortunada  
a qui arrastra lo cor

RAIG.

Lo cor, minyona,

es un gran enemich que va ab nosaltres,  
del qui no's pot fugir perque es de casa.  
\*Me preguntes qui só. Só una llegenda  
com no'n té pas los Pirineus cap altre.  
Heretje'm creuhen uns y'ls altres folla,  
iluminada'ls uns y'ls altres bruixa.  
No só rès del que diuhen. Jo só un'ànima.  
Jo crech en Déu, lo gran creador excelsior  
que ha creat lo cel, la fè, l'ànima, l'ayre,  
lo pensament, l'amor, tot lo invisible  
y tot lo etern. Jo crech en ell, y l'amo.  
Jo só la tradició fervent y viva  
d'aquest país, y he vist ses desventures  
y he vist com sobre d'ell caigué lo glavi  
del gran inquisidor y dels francesos.  
He vist sa mort, la he vist... y vull venjarlo.  
Ja sabs qui só. Tu ets provensala, Lisa.

*Lisardo fa un moviment de negació.*

\*Lo mateix. Tens sa sanch Ho fou ta mare.  
Ab ton auxili conto.

LISAR. Si, conteuhi

RAIG. Sé que volen deixar, y d'axò's tracta,  
lo pas lliure al francès, y sé, minyona,  
que axò no pot pas ser. Si tu m'ajudes,  
derrocarèm sos plans *Senyalant lo campament.*

Les gents aquelles  
tots son a lmugavers. Hi ha que menarlos  
a que no'ls obrin pas; y, com ells vulguen,  
ni un sol sortirà viu d'eixa enclotada.

LISAR. Conteu ab mi. Jo us servire. Provenza  
també ha seguit la via dolorosa  
que Sicilia seguí. Hi ha que venjarla.  
A més, jo vull la gloria del Rey Pere.  
Io l'am'.

RAIG. Què esperes d'ell?

LISAR. No rès espero.

Me contento ab amarlo, y per amarlo  
vèurel tant sols de lluny. L'amor del ànima.  
Jo l'am'd'amor, y d'amor visch.

RAIG. Oh, Lisal

Jo també visch d'amor, també, minyona,  
més d'amor d'odi. perque es cosa ce. ta  
que l'odi es un amor

LISAR. Un crim es l'odi;

l'amor una virtut y font de vida,  
y qui te amor te fè. Jo tinch la santa  
relligió del amor.

RAIG Jo la del odi.

LISAR. Jo am'un estel...

*Aumenta la gatzara que hi ha en lo campament. Alguns almugavers, movent gran bulla, criden:*

ALMU. Lisardo! Hont ets?. . Lisardo!

RAIG. Te cridan, vés Torna més tart Llavors  
jo't donare a coneixe mon projecte

*Raig de Lluna se dirigeix a sa fossa com per seguir son treball, però's deté, sentantse sola un arbre, se treu la caputza, y assisteix com expectadora a l'escena entre'ls almugavers y Lisardo. Los almugavers avansen en tropell al prosceni, portant molts d'ells alxes enceses y teyes, algunes de les quals deixen clavades en terra. Al trovarse ab Lisardo l rodejen ab crits d'alegria. Es ja negra nit.*

ESCENA IV

RAIG DE LLUNA, *en segón terme, sentada sota d'un arbre.*

LISARDO, ULLRICH, RIUSECH y'ls demés almugavers.  
*Comensada ja l'escena, a meytat d'eilla poch més o menys, entra LLOMBARD, que's passeja sense dir rès, parantse alguna vegada prop del cercle que formen los almugavers.*

ULL.

*A Lisardo.*

Lisardo, què fas, donchs? Còm es possible que aixís nos deixes?... Es potser aquesta nostre darrera nit, y tots voldriem sentirte recitar altre vegada com ho sabs ferho quan tu vols.

RIU.

Recordes

la trova que'ns cantares l'altre día?  
Aquella de...

LISAR.

Bè prou que me'n recordo.

Aquella, segons crech, que fou composta per un Comte de Foix que enamorava a una regina d'Aragó. Comensa:

Aquelles montanyes,  
que tant altes son,  
me priven de veure  
mos amors hont sont.

ULL.

Es la mateixa.

RIU.

No. Parlo d'un'altre.

Aquella d'una estrella .. Sabs?... Es una...

ULL.

La cansó del estel?

RIU.

Hoch La mateixa.

LISAR.

Es molt trista. Y a més, tantes vegades l'heu sentit ja...

RIU.

No hi fa pas rès. Que es trista?

Demà'ns alegrarèm occint francesos ab sos nobles, son rey, sos fills, sos bisbes y son llegat y cardenal per tornes.

Càntans, donchs, la cansó, Lisardo; canta.

ULL.

Càntala, si, Lisardo, que si es trista, es cansó que va al cor.

LISAR.

Sía en bon hora.

Os la vaig a cantar per contentarvos.

LA CANSO DEL ESTEL

CANTADA PER LISARDO

Estich enamorada, pobre de mi  
pobre de mi, Madona,



pobre de mi!  
 Mos amors son la estrella del demati,  
 del dematí, Madona,  
 del dematí  
 Les llums que l'acoloren son raigs d'or fi,  
 son raigs d'or fi, Madona,  
 son raigs d'or fi.  
 Veig que la estrella'm mira. Que'm voldrà dir?  
 Que'm voldrà dir, Madona,  
 que'm voldrà dir?  
 Jo creya que'm miraba; no'm mira a mi,  
 no'm mira a mi, Madona,  
 no'm mira a mi.  
 Tinch ja la sort fixada de mon destí,  
 de mon destí, Madona,  
 de mon destí.  
 Los amors de la estrella no son per mi,  
 no son per mi, Madona,  
 no son per mi  
 Feume enterrar, Madona. quan s'ía nit,  
 quan s'ía nit, Madona,  
 quan s'ía nit.  
 Y feume fer la caixa d'argent brunyit,  
 d'argent brunyit, Madona,  
 d'argent brunyit.  
 perque la estrella hi puga ben resplandir,  
 ben resplandir, Madona,  
 ben resplandir.  
 Aixís veurà la estrella, pobre de mi!  
 pobre de mi, Madona.  
 l'amor finit.

*Moviment de satisfacció entre'ls almuçavers y aplausos.*

- LISAR. Es trista, ja ho veyeu Es una historia  
 de una pobre doncella enamorada,  
 papellona d'amor, que al fi moría  
 de mort d'amors entorn la flama ardenta.  
 RIU. Es l'istoria de totes les minyones  
 que ab ses fal·leres cerquen per los astres  
 lo que aqui abaix no troben.  
 ULL. Es molt dolsa  
 la cansoneta però trista... y parla  
 als sentiments del cor. Me plax la pobre  
 enamorada del estel  
 RIU. Lisardo,  
 qué no podríes recitarnos are  
 una trova de guerra, una llegenda?...  
 ALMU. Una de guerra, si.  
 LISAR. Volèu que os conti

vostra historia mateixa, quan anareu capdellats per nostre rey En Pere a deslliurar Sicilia?... Vindrà un día qu'això que tots hem vist serà llegenda que parli al cor y als sentiments del poble.

ULL. Conta, Lisardo, si. Tu sabs contarho com ningú al mon.

LISAR. Esceltàu, donchs. Comenso.

LO ROMANS

DE LA CONQUESTA DE SICILIA

RECITAT PER LISARDO

Vora'l mar, sola y cativa,  
plora et llàgrimes de fel  
més amargues que les ones  
que s'estellen a sos peús,  
la malhaurada Sicilia,  
presonera del francès,  
així exhalaba ses playntes  
que s'emportaben los vents:  
—Só la pobre abandonada,  
só la filla d'Israel.  
Onades murmulladores,  
quan serà que portareu  
lo Moyses que Deu envía  
als fills de Jerusalèm  
per lliurarlos de les penes  
de son Farahó crudel?  
Es aquell que diuhen Carles,  
rey sens cor y sens mercè,  
es aquell que diuhen Carles  
qui presonera me té.

Es ell, es ell!  
sens mercè tots l'apelliden,  
sens mercè

Ay Sicilia infortunada,  
com t'has vist y com te veus,  
de tenir tos fills en pena,  
tant desamparats de Déu!  
Mes, ja porten al rey l'ere  
lo gantelet del donzell,  
y Sicilia toca a vespres,  
a vespres y a somaten.  
Ab son estol de galeres  
son llivertador ja vé,

y tot es gala y es festa  
en la ciutat de Palerm  
que tapissa ses carreres  
de junch vert y herbes olents  
y enmantella ses muralles  
de draps d'aur y d'argent.  
Ja riba la mar l'esperan  
ciudadans y cavallers,  
ja les dames més garrides  
y doncelles avinents  
van per tot cantant en orri:  
«Benvingut lo senyor rey.»  
Es ell, es ell!  
lo gran rey, lo rey En Pere,  
lo gran rey.

Ab ell venen per sa guarda  
gents que han nom almugavers,  
que sols viuen de fets d'armes  
y may dormen a cobert.  
Porten sols una gonella  
per l'istiu y per l'hivern,  
un sarró per ses viandes,  
una ret per sos cabells,  
antipares per ses cames,  
les abarques per sos peus,  
cascú dos darts y una escona  
y a la cinta son coltell.  
No n'hi ha de més coratjosos  
ni n'hi ha pas de més valents.  
Per los sigles, de los sigles  
se'n recordarà'l francès,  
la jornada de Messina  
que guanyà l'almugaver.  
Les minyones de Sicilia  
van cridant per tot arreu:  
«Son ells, son ells!  
los herèus de la victoria,  
los herèus!»

*Gatzara, aprobació y aplausos per part dels almugavers que rodejen a Lisardo, aplaudintlo y festejanlo. Raig de Lluna en aquest moment abandona la fossa, prop de la qual estava sentada, avansa, atravesca per entre'ls grups y's presenta en mitj de tots, ab les faccions animades y los cabells en desordre, prenent la dextra d'un almugaver y brandant-la pels aires.*

RAIG. Y ara jo. També'n sé de cants de guerra.

Y'n sé molts . . Y'ls sé tots . . més per vosaltres  
avuy no'n sé més que un que plaure'os puga,  
y aquest vos vull cantar, minyóns. Ohiulo

*S'adelanta en mitj d'un rapte, com la sibila antiga,  
superba de animació y entusiasme, brandant la  
destral, Llombard, que ha entrat fa poch, assisteix  
com espectador a l'escena.*

## LO CANT DELS ALMUGAVERS

CANTAT PER RAIG DE LLUNA

L'almugaver deu viure—la vida del combat  
sens més plahers ni joyes—que set, perills y  
ses soles amoretes—occur, ferir, lluytar; [fam:  
lo tàlam de ses bodes—les viles flamejant;  
per sola vianda, feres,— y per beguda, sanch.

ALMU. Avant! avant! Despèrtat, ferrol!

RAIG. Avuy es lo gran día—del coll de Panissars.

Si tornen los francesos,—d'aquí no passaràn.

Lo día que vingueren—ningú'ls pogué contar;

lo día que s'entornen—bé prou que'ls contaràn

Almugavers ja es hora. Au donchs! Coltells

ALMU. Despèrtat, ferrol! Firam! Firam! [en mà!

RAIG. Quan los francesos vinguen,—son auriflama al-

[sant,

son auriflama a trossos—los vents se'l enduràn,

ses tendes nos esperen;—anèm allí a fer carn:

esmicarà sos ossos—la dent de ma destral;

los morts caiguts a terra—los corbs sel's men-

ALMU. Firam! Firam! A carn! A carn! [jaràn.

RAIG. Ni per llabor sisqueres—un sol ha de quedar,

ni rey, infant y princep—ni bisbe ni llegat.

Au, donchs! Despèrtat, ferrol—Lo sol avuy

[veurà

escorrers per les penyes—a degotalls la sanch

que avuy es lo gran dia—del coll de Panissars.

ALMU. Avant! Avant! Despèrtat, ferrol!

Firam! Firam! A carn! A carn!

*Verdader estruendo d'entusiasme entre'ls almugavers  
que s'agilen y mouhen en tots sentits, brandant ses  
escones, sos coltells y ses destrals, y cridant Aur!  
Aur! Firam! Firam! mentres los servents fan rodar  
ses atres y teyes, describint cercies de foch pels aires.  
En lo moment de més calor y entusiasme ha entrat en  
escena Roger de Lluria, que creuat de brassos con-  
templa l'escena, esperant un moment de sossego  
per cridar a Llombard, ab veu de trò que ho domi-  
na tot.*

## ESCENA V

*Tots los dits y ROGER DE LLURIA*

ROGER. *Ab imperi, dominant ab sa veu el tumulto:*

Adalit!

LLOM. *Presentantse tot sorprès, ab gran respecte,*  
Almirall?

ROGER. Au! La retreta.

*Al sentir la veu del almirall y al adonarse de sa entrada en escena, ha acabat lo barullo y tot ha recobrat lo sossego y la calma.*

*A una senya del adalit, s'adelanten nàcres y trompetes flus al centre del teatre, y sonen la retreta ab gran aparato.*

*Tothom se va retirant. Los almugavers se'n tornen a son campament ahont casi tots s'ajauhen, posantse a dormir uns vora'l foch y altres sota ls arbres*

*Lo centinella dona'l crit de vigilancia: Aur, aur, que repeleixen al lluny altres centinelles.*

*Raig de Lluna y Lisardo se dirigeixen a la fossa, prop de la quals'asseuen conversant ab veu baixa, però, amatents a la conversa que emprenen l'almirall y l'adalit, sobre tot Raig de Lluna.*

*Roger de Lluria y Llobard se queden en lo prosceni. Llobard, inmòvil, mut y ab gran respecte. Roger passejantse per l'escena y ab mostres de sèries preocupacions. Sols pren la paraula, quan ja tots s'han retirat y quant tot ha recobrat la calma.*

## ESCENA VI

ROGER DE LLURIA y LLOMBARD

*Los almugavers en lo campament del fons. Los centinelles vigilant. Raig de Lluna y Lisardo prop de la fossa, amparades per un arbre, sens que durant l'escena repari l'almirall en elles. Lo lloch de l'escena queda iluminat per dos o tres atxes que'ls almugavers, al anarsen, han deixat clavades en terra.*

ROGER. Adalit! *Detenintse de prompte:*

LLOM. Almirall?

ROGER. Has dat ja l'ordre?

LLOM. No la he dat pas encare. *Ab sumissió y recel.*

ROGER. *Ab asperesa.* Y donchs, qué esperes?

LLOM. Voldria avans, senyor, parlarvos...

ROGER. *Retenintse y mirant a Llobard de fit a fit.* Parla.

LLOM. Senyor, la gent no'm seguirà. No'm creuhen.

No'ls puch convèncer pas. És impossible.

Per ells, occir francesos es la gloria.

Ho aprengueren a fer allà, en Sicília, y aquí ho faràn també. Vos dich de veres, mon senyor almirall, que no tinch forses, no'n tinch per deturarlos. Si'ls francesos arriuen, segons sembla, a punt de día, com lo Llegat y Cardenal que'ls mena, ab sos prechs y oracions no trobi modo de fels passar per alt, volant pels aires, lo que es per terra, mon senyor, per terra, no passaràn

ROGER. Llobard! *Ab enteresa y ab imperi*

LLOM. Donaré l'ordre, la donaré, senyor... Déu sab si'm reca... perque es ordre del rey, y també vostre, més.. jo voldria dirho, perque ho sento, ho sento aquí... *Donantse un cop al pit.*

ROGER. Què més vols dir?

LLOM. No goso; y ho tinch aquí...

*Senyalant son cor. Roger de Llúria fa un moviment d'impaciència, y Llobard, al veureho s'apressura a dir:*

L'ordre daré, y vos juro que com jo visca, 's cumplirà... Més... vaja, deixaumho dir, senyor, no hi ha vergonya, si'ls deixèm lliure'l pas.

ROGER. *Sentit.* Llobard!

LLOM. *Apart.* L'he feta.

*Moments de silenci. Llobard sotmés y ab lo cap baix. Roger dominant ab la mirada. Raig de Lluna, de rraera del arbre, seguint ab gran atenció la conversa.*

ROGER. *Dominantse, després de una bona estona.*

Adalit, dona l'ordre, y fes complirla. Guay del qui manqui al rey! Aquí os deixaren tant sols per protegir la retirada de l'host francesa, que's precís que passi segura y respectada, com no sia, segons t'he dit, que ab sos tres tochs lo nàcre contraordre vinga a dar. Si això es, llavores. llavores feu lo que vulgau. Sou lliures.

*S'observa algún moviment entre'ls centinelles y almugavers que detenen a un cavaller que arriba y demana pas per'entrar en lo camp a conversar ab l'almirall. Aquest y Llobard se giren al sentir soroll, y Roger de Llúria, comprenent lo que es, diu al adalit.*

Es ell, lo cavaller que jo esperava.  
Es donchs que li obrin pas, que porta guiatge.

*Raig de Lluna parla ab secret a Lisardo, que s'en va com a cumplir un'ordre. Lombard, que s'ha adelantat per'obehir lo que li ha dit l'almirall, torna acompanyant al Comte de Foix, y's retira en seguida al camp dels almugavers.*

## ESCENA VII

ROGER DE LLURIA y LO COMTE DE FOIX en lo prosceni.  
RAIG DE LLUNA, sentada darrera d'un arbre, de manera que pugue sentir la conversa dels dos anteriors personatges, sens esser vista d'ells. L'escena segueix iluminada per les teyes que deixaren los almugavers.

FOIX. Déu guard' al almirall Roger de Lluria.

ROGER. Y a vós també, Comte de Foix.

*Raig de Lluna se conmov al sentir lo nom del Comte. se fixa en ell, se disposa a seguir ab atenció la conversa y diu apart:*

RAIG. Lo Comtel

Aqui'l Comte de Foix?

ROGER. Rebi'l missatge,  
y fentli tot l'honor que a vós devía,  
a més d'assegurar vostre persona,  
aquí'm teniu, segóns m'ho demanàreu.

FOIX. Mercè a vós, almirall. que així jo espero  
que bé podrèm entèndrens.

ROGER. Be's podria.

FOIX. Vingui, per manament del rey de Fransa,  
per ajustarme ab vós.

ROGER. Ben vinguts sien  
missatge y missatjer. Digau. Escolto.

FOIX. Be sabeu que tenim al rey de Fransa  
forment malalt, poch menys que mort. Déu vu-  
que'l pogàm conduhir en sa llitera [lla  
fins arribar a lloch. Y com tenia  
voluntat de sortir de Catalunya  
ab tota la sua gent, son fill lo príncep  
pregat ha y requerit al rey. En Pere  
que no'l vedàs lo pas.

ROGER. Sía en bon'hora.

FOIX. Y'l rey En Pere consentí, mes dixí  
que certament podía assegurarlo  
de tots sos cavallers, mes no podía  
d'almugavers y de servents, los qui eran  
gent indoptable y fera. Y com no tenen  
aqueixes gents més lley que'l poder vostre,  
a vós vinch, almirall, a demanarvos  
pas lliure per lo rey, pel fill son príncep,

- pel cardenal l'legat y per l'host tota.  
ROGER Donchs lo rey ho digué, teniu pas lliure.  
Jo no l'hauria dat, mes ell lo dona  
y ell sab bé lo que fa.
- FOIX. Mercès vos sien  
donades, a'lmirall.. Y més encara  
tenia jo que dirvos, si no'us veyia  
fort mal y esquiu per cert.
- ROGER. No es certa cosa,  
saul lo vostre honor, mon senyor Comte,  
que mal ni esquiu jo sia ja'us escolto.
- FOIX. Voldria'l rey de Fransa tenir treves  
algún temps per la mar. Jo us les demano  
en son nom.
- ROGER No pot ser.
- FOIX. Com no! Voldriau  
negarvos al desitj. .
- ROGER. Es cert que'm nego.
- FOIX. Pensauho bé, En Roger. Ja s'ha vist ara  
lo poder de la Fransa y de l'Iglesia
- ROGER. Be que l'he vist. Pel mar estols en rota  
y per la terra exercits tots en fuyta
- FOIX. Roger!
- ROGER. Ja us ho diguí, mon senyor Comte.  
Ni pactes may ni treva ab los francesos,  
he de tenir aytal com viu jo sia,  
que si'l rey d'Aragó vol ab ells tracte,  
jo no.
- FOIX Roger, me dol que al rey de Fransa  
donau aytal resposta.
- ROGER Aquesta dono.
- FOIX. Guardats que no pogau empenedirvos.  
Si bona sort haguereu y gran astre  
un temps sobre la mar no serà sempre.  
Trescents cos de galeres pot, sens dubte,  
en menys d'un any armar lo rey de Fransa,  
lo que sabèm per cert que may podria  
ab tot lo séu poder lo rey En Pere  
Si això fos, almirall, veurèm llavores,  
veurèm lo vostre enfortiment hont queda.
- ROGER. Jo no vull treves ab lo rey de Fransa,  
ja està dit. Y per xò de que bon astre  
tinguí un jorn sobre mar jo'n rendesch gracies  
a Déu qui me'l donà... Y ell me'l conservil  
Ni m fa tampoch reguart lo que'm diguereu  
de fer en menys d'un any lo rey de Fransa  
trescents cos de galeres Crech, sens dubte,  
que aqueixes podrà armar, y més encare;



més jo al honor de mon senyor En Pere  
lo rey de l'Aragó y de la Sicilia;  
cent n'armare sens pus y'n tinch de sobre  
per combàtrer ab elles les trescentes,  
o les déu mil, si vol, del rey de Fransa.  
Per mon honor y fe jo us jur', oh, Comte,  
qui ni galerà ni vaixell que sia  
gos'anar sobre mar, menys de guiatje  
de mon senyor En l'ere .. Què dich are?  
No solament los menys y les ga eres,  
ni tampoch un sol peix hi haurà que gose  
alsarse sobre mar, com en sa coha  
lo escut del rey y d'Aragó no porti.  
Y are ja, tot es dit entre nosaltres.  
Veni ab mi, senyor Jo us daré medi  
de tornarvos a' camp segur y prompte.

*Se'n van.*

### ESCENA VIII

RAIG DE LLUNA *surt de darrera son arbre y avansa al  
prosceni, mirantlos marxar y seguintlos ab la vista*

RAIG. Y aqueix home es un Foix?... Y es de la rassa  
d'aquells que coneguí ..  
*Dirigitse a les montanyes.* y ab mi, vosaltres,  
oh, Pirineus?

### ESCENA IX

RAIG DE LLUNA y LISARDO *que arriba precipitadament*

LISAR. Ja son aqui. Ja venen.

RAIG. Què dius?

LISAR. Que venen. Jo'ls he vist J'arriben.

Tots van perduts Entorn de la llitera  
hont jau lo rey malalt mort, segóns diuhen,  
va lo cos dels rics homes y dels nobles,  
lo cardenal-llegat, infant y princep,  
\*tot desplegant al aire l'auriflama  
\*que avilanit y ahontat avuy recula.

Lo que ve cap aqui no es un exèrcit,  
sinó un enterro sol's. Lo rey En Pere  
ab sa host, sos cavallers y sa companya  
a llats va dels francesos, fora vía,  
volentlos protegir, mes en và lluyta  
per capdellar als séus; tots s'arrombollen  
de son caball entorn, y tots l'atien

- cridantli tots a un temps:— «Senyor, son nos-  
fram, senyor, firam! Senyor, vergonya!» [tres;  
RAIG. Si, Déu ho vol! Ves donchs. minyona, cuita,  
y fes la senya que t'he dit . Depressa!  
LISAR. Heu de pensar que'l rey. .  
RAIG. Jo l'endeveno  
lo pensament del rey. Lo tòch d'alarma  
es lo que ell vol... No l'enteneu vosaltres.  
LISAR. Llavors...  
RAIG. Ves, donchs! No hi pensis més La senya,  
la senya tot seguit!... Déu nos ampara!

*Lisardo surt corrent. Raig de Lluna s'acosta al camp  
dels almugavers y crida a Llombard que s'havia  
posat a dormir sota d'un arbre.*

## ESCENA X

RAIG DE LLUNA, LLOMBARD y ALMUGAVERS

- RAIG. Llombard!  
LLOM. Què hi ha? *Despertant tot sobtat.*  
RAIG. Tenim aquí als francesos.  
LLOM. Què dius?  
RAIG. Ja son aquí.  
LLOM. Mala fi fassen!  
RAIG. Desperta als teus.  
LLOM. Per què?... Val més que dormin.  
RAIG. Y'ls deixareu passar?  
LLOM. Y donchs! Ho manen  
RAIG. Adalit, no pot ser.  
LLOM. Be prou que ho penso.  
Si al manco fessen la senya!

*Sona'l primer toch del ràcre. Llombard al sentirlo  
s'estremeix y escolta ab gran dalè.*

La senya!  
Es la senya del ràcre, Déu no m valga!

*Sonen los altres dos tochs del ràcre. Llombard, ab gran  
explosió d'entusiasme, se precipita als seus, que's  
despertan sobtadament y rodegen uns a l'adalit, men-  
tres que altres corren y van y venen per l'escena cer-  
cant ses armes y cridant a sos companys.*

La senya! La senya! Beneita sia.  
Au, visca Déu! Amunt!.. Amunt vosaltres!  
Amunt tothom! Son ells! Son los francesos!  
Ja son aquí... Desperta ferro!... Y vía,  
vía a ells, en nom de Déu, que ja son nostres!

*Surten tots de l'escena brandant ses escones y ses teyès, ab grans crits de Aur! Aur! Desperta ferro! Deus aia! y cantant lo coro dels almugavers.*

ALMUGAVERS

\* Desperta ferro! Avant! Depressa com lo llamp,  
cayèm sobre son camp!

Almugavers, avant! Anèm allà a fer carn.

Les feres tenen fam.

Veyentnos sols venir, los pobles ja flamejen:  
veyentnos sols passar, son bech los corbs netejen.

La guerra y lo saqueig, no hi ha mellors plahers.

Avant, almugavers! Que avisin als fossers!

La veu del somatent nos crida ja a la guerra.

Fadigues, plujes, neus, calors resistirèm,

y si'ns abat la sòn, pendrèm per llit la terra,

y si'ns rendeix la fam carn crua menjarèm!

Desperta ferro! Avant! Depressa com lo llamp

cayèm sobre son camp!

Almugavers, avant! Anèm allí a fer carn!

\* Les feres tenen fam!

ESCENA XI

RAIG DE LLUNA

*Va seguintlos fins que surten de l'escena, y diu dirigitse a ells.*

Via a ells en nom de Déu!

*Baixa al prosceni, y mirant a terra, com si volgués evocar los esperits que hi ha en les entranyes del Pirineu, diu:*

Ànima excelsa  
dels Pirineus, puig vius, àlsat, remunta,  
y en ells renaix y encàrnat!

*Senyalant als almugavers.*

Son la patria!

ESCENA XII

RAIG DE LLUNA y LO COMTE DE FOIX

*Lo Comte arriba per la serra y per distint lloch del que seguí al anarsen en companyia del Almirall. Va com cercant son camí perdut, y baixa al prosceni atret pel resplandor de les teyès, adonantse llavors de que's troba en lo mateix siti que avans.*

FOIX. He perdut mon camí, y me par que torno  
als llocs d'avans... Me par també que sento  
brugits de guerra, crits de mort, y flaires

y remors de batalla... Es que'ls francesos hauràn mogut son camp sens esperarme?... No ho vulla Déu.

*Reparant en Raig de Lluna a la llum de les teyes.*

*Acostantse a ella,* Allí veig una dòna.

Bona dòna, digau...

*Raig de Lluna, es gira, el coneix, y el contempla de fit a fit.*

RAIG. Ah! Tú ets lo Comte,  
tú ets lo Comte de Foix.

FOIX. Me conegueren?

Quí, donchs, ets tú?

RAIG. Qui só? La juglaresa.

May sentires parlar d'una gitana que quan hi había patria, y quan hi había Comtes de Foix en ella...

FOIX. *Endevinant.* Raig de Lluna?

RAIG. \*Me plau que en los recorts d'aquella casa se guardi viva encara la memoria de la pobre gitana juglaresa que a la casa de Foix unida sempre, \*fou sempre de la casa y de sos Comtes.

FOIX. Lo nom de *Raig de Lluna* en ma familia es un nom ben volgut, y'm plau trobarte.

RAIG. Raig de Lluna jo só... Só la mateixa. Tú si que no ets pas tú.

FOIX. Què vols dir, dòna?

RAIG. Vull dir que tú... no ets pas un Foix.

FOIX. Sól Comte Roger Bernard, tercer del nom.

RAIG. Pels altres aixís pot ser, y aixís seràs sens dubte; per mí no. Tú no ets tú... No ets Foix. Si ho no fores pas francès. [fosses.

FOIX. T'has tornat folla?

RAIG. *Alçant sa testa ab gran animació y dirigintse a les serres.* Turóns dels Pirineus, dieuli vosaltres, vosaltres que ho sabeu, dieuli com eren los del casal de Foix. *Al Comte.* No ets de sa rassa Si tú ets un Foix, aquells... aquells no ho foren. Sabs qui es un Foix?... Lo rey, lo rey En Pere; aquest sí que es un Foix, que a tots nos venja.

FOIX. *Ab gran ira.*

\*Si tú no fosses quí ets, si tú no fosses la juglaresa aquella que a mos avis en llurs dans y dolors acompanyares, jo't jur que ton llenguatje reptaría, \*que a un home de ma lley aixís no's parla. Lo rey que dius no es rey.

RAIG. Lo rey En Pere  
es lo rey d'Aragó.

FOIX. Ja l'Apostòlich  
que es qui lliga y deslliga, ha dat a un altre  
lo realme séu.

RAIG. Bé par que poch li costa  
que'n fa tant bon mercat! Quí es l'Apostòlich  
per donar terres que no son pas sues,  
les terres que aquells homes de paratge,  
gloriosos ancessors del rey En Pere,  
guanyaren pam a pam y les fermaren  
ab sa vida y sa sanch, tot engrandintles?  
Del juhí dels clerchs lo rey En Pere apella  
al juhí de Déu, y Deu no es ab lo clergue,  
sinó ab lo rey.

FOIX. Quin ser incògnit, dòna,  
labora en tu, per fer que de tos llavis  
aytals paraules brollen y aytals blasmes?

RAIG. Lo ser de la justicia y de la patria,  
lo ser que viu en mi, y avants vivía  
en les corts y castells, quan eren cercles  
de cortesía y pretz, deportz y gala.  
quan l'honor, la justicia y la dretura  
s'alberjaven en ells amichs y hostes,  
y quan en ells. per fí, no's coneixien  
ni renegats ni bausadors encare.

FOIX. Aqueixa dòna es folla.

RAIG. Ma follía  
es recordar los temps de ma jovensa,  
los temps en que la patria, avuy ja morta,  
era escola d'honors y de justicia,  
espècul de tot dret y de tot ordre.  
Virtuts, domneis, solatz, pretz y gayesa,  
honors y dret, justicia y cortesía,  
abimats foren per la cort de Roma;  
y la creuada que apellaren santa,  
sent creuada d'infern, caigué de sobte  
sobre aquella infelís, pobre Provenza,  
sens més crim que'l de ser espill de glories  
y temple de virtuts. La bescantaren,  
de fanch, de llot, d'oprobí la cubriren,  
més no sabíen sos butxins idignes  
que es entre llots y fanch hont millor brolla  
la divina llabor, y vindrà un día..  
jo bé ho sé que vindrà... día de gracia,  
reparador de torts y d'injusticies,  
en que los pensadors a qui's condemna  
y'ls pobres trovadors a qui's maltracta,

als ulls oberts de gèneres futures,  
y als cors vidents de rasses fervoroses,  
s'alsaràn rodejats de llum y gloria,  
y se'ls veurà profetes del pervindrer,  
precursors d'altres rasses y altres segles,  
acolorats pel llum de les altures  
y ungits ab l'oleo sant de la sabiesa.

FOIX. Es folla, verament, es folla, folla!  
RAIG. Vés, donchs! Los teus t'esperen! Corral Vèsten!  
*Senyalantli una dressera.*

Allí tens ton camí .. No sents? No escoltes?  
No sents los crits de mort que porta l'aire?  
Allí se estàn batent los teus y 'ls nostres.

FOIX. Oh, Déu!  
RAIG. S'estant batent. Vés, donchs, ajúdels!  
Ajuda als que dius teus. Si avuy tos avis  
s'alsassen de sa tomba, no'ls veuríes  
en lo camp del francès.

*Rumors y crits de victoria al lluny.*

FOIX. Crits de victoria!  
RAIG. Son crits d'almugavers.  
FOIX. Més, y'ls francesos?  
RAIG. Demànali al carner que'n done compte.  
FOIX. No pot ser, no pot ser. Jo hi corro.

*Se'n va apresuradament. De quan en quan se senten  
crits y remors de batalla.*

RAIG. Corrahi,  
fill espuri dels Foixs: vés, donchs, a unirte  
a los que ab tu reneguen de la patria.

*Desde'l comensament d'aquesta escena ha comensat a  
clarejar, sent ja totalment de dia en aquest moment.*

### ESCENA XIII

RAIG DE LLUNA y LISARDO *que baixa de la serra molt de-  
pressa y s'acosta a Raig de Lluna ab gran animació, al  
mateix temps que aquesta, al veurerlo venir, se li dirigeix  
ab ànsia de saber.*

RAIG. Què portes? digues.  
LISAR. La victoria.  
RAIG. Sía

benehit lo senyor de cels y terral  
LISAR. Sentiu sos crits? Ja tornen victoriosos  
y ja esplendent lo sol naix ab lo dia,  
lluminar de ses gestes y sa gloria.

RAIG. Més, còm, còm ha sigut?... Jo vull saberho  
LISAR. No bé sonà lo primer toch del nàcre

repercutint per combes y per serres,  
lo Pirineu tot s'estremí de sopte  
com si fos cos humà, com fer podria  
si un ànima tingués en ses entranyes  
que'l fes sentir y moure.

RAIG. Si, que es l'ànima  
dels Pirineus. Bé es cert que'n te de vida.

LISAR. També l'host s'estremí y se mogué tota  
com si fos sols un còs, com si soptada  
y tot d'un cop rebés una ferida.  
Tots quants llavors entorn lo rey En Pere  
agropats se tenien, li cridaren  
ab grans àuchs y goig:— «Senyor, lo nàcre  
es la senyal de Déu. Firam! Occimlos!»  
Y lo rey, ab prou pena contenintse,  
fael a sa paraula, 'ls hi vedava.

Més ja de prompte l'almirall En Lluria,  
sentint bullir sa sanch, cridà: «Vergonya!»  
y capdellant, sens que's pogués contindre,  
als servents amenats de les galeres,  
ixqué ab ells d'altre part a corre-cuita,  
anant ferir tro sus en los francesos  
a qui donaren sal y a tots occiren,  
cayent com la fureta torrentada  
que se'n porta y arrasa tot quant troba.  
Llavors lo mateix rey, lo rey En Pere,  
tot sentint com son cor se l'emportava,  
fiu sa senyera desplegar pels aires,  
y cridant «Aragó!» barons y comtes,  
cavallers y servents, allà hont vejeren  
la mota dels francesos, se lexaren  
anar a ells, y mantinent, sens treva,  
tallaren y feriren a llur guisa  
y a la llur voluntat, talment que's troba  
tot lo camí sembrat de robes y armes,  
de morts y de ferits, cavalls y adzembles.  
No es pas una batalla, es un carnatge.

RAIG. Déu m'ha escoltat. Ja puch morir. Ja deixo  
lliures los Pirineus, salva 'la patria.

*Crits de victòria y remors de gran multituds que s'apro-  
ximen. Raig de Lluna puja a un turó com per veu-  
rels venir.*

Ja'ls veig venir... y ab ells lo rey En Pere.

LISAR. Lo rey!

*Ab gran emoció.*

RAIG. *Ab arranque d'entussiaeme y saludant de lluny.*

Salut, rey d'Aragó, que portes  
al front lo cingul del lloré y la banda

de totes les virtuts al pit cenyida! (1)

*Raig de Lluna* atravessa lo teatre, dirigintse cap a sa fossa. *Lisardo* se retira a un cantó, sota un grupo d'arbres.

#### ESCENA XIV

*La escena s'invadeix de gran tropell de gent, que ho va ocupant tot, coronant també les serres. — Barons, cavallers, almugavers, servents, homes y dones del poble, tremolant senyeres, estandarts, penons, banderes y fins branques d'arbres. Moviment extraordinari y entusiasme.* LO REY EN PERE III nomenat LO GRAN (millor encare podria dirse LO ÉPICH,) *atravessa a cavall l'escena rodejat de de tots sos barons y cavallers, entre'ls quals se veu al mirall ROGER DE LLURIA y al senescal de Catalunya RAMÓN DE MONCADA.*

*Raig de Lluna* al veure passar al rey en mitj dels barons y als crits repetits de de «Victoria!» que llenza la multitud, se deixa caure en sa fossa hont desappareix dihent:

RAIG. Jo ja he viscut. Los Pirineus son lliures.

*Lisardo* cayent de genolls ab gran sentiment y expressió de melancolia y dolor.

LISAR. Es mon estell... Es mon estel que passa l  
Tinch ja la sort fixada de mon destí,  
de mon destí Madona,  
de mon destí.

Los amors de la estrella no son per mi  
no son per mi, Madona,  
no son per mi!

*La multitud* tola, agitant sos penons y banderes, segueix al rey als crits de «Victoria! Victoria! Visca el rey d'Aragó!» etc., cantant lo següent:

CORO. Los Pirineus asen sos puigs y sa serra  
del sol de ses gestes als raigs esplendents  
y sers invisibles del fons de la terra  
sos himnes eleven que munten als cels.  
Alsatz les banderes com timbre de gloria,  
issatz les senyeres com símbol d'honor,  
y ojazt tots los ecos com criden: Victoria,  
victoria, victoria pel rey d'Aragó.

CAU LO TELÓ

(1) D'ogni valor portó cinta la corda. — DANTE.



Aquesta obra fou estrenada, al Teatre Principal, de Barcelona la nit del 30 de Setembre, inauguració de la temporada de 1911 a 1912 y baix el següent

**REPARTIMENT:** *Pròlech (Lo Bardo)*, senyor Enrich Gimenez.—*Faig de Lluna*, senyora Marguerida Xirgu.—*Comtesa de Foix*, senyora Montserrat Faura.—*Brunisenda*, senyoreta Pilar Santolaria.—*Gemesquia*, senyoreta Carme Rovira.—*Adelaide*, senyoreta Carolina Soto.—*Lisardo*, senyora Josefina Santolaria.—*Comte de Foix*, senyor Enrich Gimenez.—*Sicart*, senyor Alexandre Nolla.—*Miraval*, senyor Miquel Ortín.—*Cardenai Llegat*, senyor Ferràn Vilallonga.—*Corbari*, senyor Joaquim Viñas.—*Ixarn*, senyor Jaume Martí.—*Bertran*, senyor Ferràn Capdevila.—*Raymond*, senyor Joseph Vives.—*Roger de Llúria*, senyor Enrich Guitart.—*Llombart*, senyor Vicens Daroqui.—*Comte de Foix (fill)*, senyor Gaspar Furquet.—*Ulrich*, senyor Miquel Sirvent.—*Riusech*, senyor Jaume Capdevila.—*Almugavers*, senyors Baldiri Gibert, Santiago Amorós, Ferràn Capdevila y Joseph Vives.—*Direcció escènica*, Enrich Gimenez.—*Decorat dels escenografs*: Maurici Vilumara, Miquel Moragas y Salvador Alarma.—*Direcció dels chors*: Artur Marcet.



## NOTES

---

S'ha reproduït aquesta trilogia y poema dramàtic en varies edicions y en distints idiomes.

La primera edició, en català, ab traducció en prosa costellana per el mateix autor, va publicarse en Barcelona. (Vol. según de *Tragedies*. Barcelona, tipolitografía de Lluís Tasso, 1891.)

La segona edició, en la mateixa ciutat. (Barcelona, 1892. Henrich y Companyia. Un vol. edició de luxe.)

Fou desseguida traduhida al alemany per Joanes Fastenrath. (Un vol. Leipzig. Verlay von Carl Heinerner, 1892.)

La traduhí al francès, en prosa, Leonci Cazaubon, y la publicà, junt ab un estudi literari y analítich, en les pàgines de *La Revue félibréenne*. París, 1892.

També Frederich Mistral donà a conèixer els principals passatjes d'aquesta obra en la revista provensal *L'Aioli*. Avignon, 1892.

Se publicà una edició en vers italià per Arnaldo Bonaventura, de Pisa. Fou tradubida directament del català, complerta, ab els pròlechs y notes, en un volúm, ab un *Proemi* del traductor. Madrid, 1894. Llibreria de Ferràn Fe.

Una nova edició de *Los Pirineus*, en prosa castellana, sense l'original català, se publicà en Madrid Un vol. 1894. Imprempta del Progreso Editorial Librería de Ferràn Fe.

El poeta provensal Mr. Marius André, traduhí al provensal, en prosa, *Los Pirineus*, fent precedir el seu treball d'un estens estudi sobre l'obra y la influencia de son autor en la literatura provensal moderna. Se titula aquesta traducció: *Li Pirineu, trilougjo catalano de Vitour Balaguer, revirado au prouvençau e precedido de unis esclargimen per Marius André*. Un vol. Avignon, J. Roumanille, libraire-éditeur. 1897.)

Sobre el text català d'aquest poema, ab la selecció exigida per l'indole d'una obra líric dramàtica, composà sa trilogia musical del mateix títol el mestre don Felip Pedrell

Aquesta selecció del poema, segons quedà arranjada pera la música, fou versada al italià per don Joseph Maria Arteaga-Pereira y al francès per Mr. Jules Ruelle. Se troben en la partitura pera cant y piano impresa per el Mestre Pedrell en l'establiment de Pujol y Companyia, editors. Barcelona, porta del Angel.

*Los Pirineus*, com obra dramàtica, estava preparada pera posarse en escena en el teatre català de Barcelona, quan se trobava al front de sa empresa l'insigne autor dramàtic don Frederich Soler. La mort de aquest vingué a interrompre la representació y a paralisar els treballs, que estaven ja adelantats.

Així el poema del senyor Balaguer, com la selecció musical del senyor Pedrell, han obtingut gran èxit y nomenada en l'extranger. Autors distingits y crítics cèlebres s'han ocupat extensament del poema y de la música en articles de revistes y periòdichs, en follets, en llibres. (Artur Pougin, Pau Marieton, y Sarrand d'Allard, en Fransa; Carles Krebs y Joan Fastenrath, en Alemanya; Cèsar Cui, en Rússia; Emili Shalay y Guillèm Huzzard, en Hungría; Arnaldo Bonaventura, Emmanuel Portal y els mestres Tebaldini y Bossi, en Italia, etc.)

Tres representacions se feren del *Pròlech* d'aquesta obra en Venècia en els dies 12, 14 y 17 de Mars de 1897. (Les dugues primeres en el local del Liceo y la tercera en el teatre Rossini) Fou extraordinari l'èxit y general l'aplauso per part de la premsa tota de Italia.

La importancia obtinguda en l'extranger per aquesta obra va tenir eco en Espanya, y l'Ateneo científich, literari y artístich de Madrid celebrà el 18 de Maig de 1897 una vetllada en honor dels senyors Balaguer y Pedrell, pronunciantse discursos per els senyors D. Segismón Moret y D. Gabriel Rodriguez, llegintse una traducció en vers castellà del *Pròlech*, per el poeta D. Emili Ferrari, y cantantse per distingits artistes, varies escenes de les posades en música per el mestre Pedrell. (*Coro de monjos*, del *pròlech*; *Serventesio*, del trovador Sicart, acte primer, escena IV; *Cansó de l'estrella*, acte tercer, escena IV; *La cort d'amor*, acte primer, y altres.)

Ademés. *Los Pirineus*, òpera, en italià, foren representats per primera vegada al Liceo de Barcelona, el día 4 de Janer de 1902, habentse donat onze audicions durant aquella temporada teatral.

El día 10 de Setembre de 1910, se va inaugurar la sèrie de representacions d'òpera espanyola al Teatre Colón, de Buenos Aires, ab la representació en castellà de *Los Pirineos*. Fou en motiu de les festes celebrades en commemoració de l'independencia de la República Argentina.

Y finalment, s'han estrenat com a obra dramàtica, en català, en el Teatre Principal de Barcelona, la nit del 30 de Setembre de 1911, per la companyia de declamació, encapselada pels eminents artistes Enrich Gimenez y Marguerida Xirgu.

Pera ser posada en escena y atenent a la duració del espectacle, se suprimiren els versos que en la present edició van marcats ab esterischs.















# LA ESCENA CATALANA

## 81 OBRES PUBLICADES

	Acles.	Rs.		Acles.	Rs.
Lo Contramestre, <i>drama</i> .	3	8	Les germanetes, <i>caricatura</i> .	1	4
Las Euras del Mas, <i>drama</i> .	3	8	La Gloria a casa, <i>comedia</i> .	1	4
Las Joyas de la Roser, <i>drama</i> .	3	8	Un cop de telas, <i>diàlech</i> .	1	4
Lo Ferrer de Tall, <i>drama</i> .	3	8	Un manresà del any vuit, <i>drama</i> .	3	8
Los Segadors, <i>drama</i> .	3	8	Perdiu per Garsa, <i>comedia</i> .	1	4
Amor telefònic, <i>comedia</i> .	1	4	Comedia de comedies, <i>farsa</i> .	1	4
Las claus de Girona, <i>drama</i> .	3	8	Los pescadors de san Pol, <i>sar-</i> <i>suela</i> .	2	4
El Drach, <i>drama</i> .	1	4	La sabateta al balcó, <i>comedia</i> .	2	6
Lo monjo negre, <i>drama</i> .	3	8	La mà del home, <i>monòlech</i> .	1	4
Permètiml... <i>sainet líric</i> .	1	4	Lo dir de la gent, <i>comedia</i> .	3	8
Dillúns de sabater, <i>sainet</i> .	1	4	Els dos sargentos francesos, <i>drama</i> .	3	8
Sota Terra, <i>drama</i> .	3	8	Porten rès de pago?... <i>vaude-</i> <i>ville</i> .	3	8
El casament per forsa, <i>com</i> .	1	4	El detective Scherlok Holmes, <i>comedia dramàtica</i> .	5	8
La nit de Reys, <i>drama</i> .	1	4	El Lladre, <i>comedia dramàtica</i> .	3	8
Lo Rector de Vallfogona, <i>dram</i> .	3	8	Estil Imperi, <i>episodi galan</i> .	1	4
La mà de mico, <i>randalla dra-</i> <i>màtica</i>	1	4	La Creu de la Masia, <i>drama</i> .	3	8
Historia de Cristòfol Colóm, <i>monòlech</i> .		2	El Magistrat, <i>farsa</i> .	3	8
La Presentalla, <i>comedia</i> .	3	8	Miqueta y sa Mare, <i>comedia</i> .	3	8
Un Malalt, <i>monòlech</i> .		1	Ceguera <i>ídili dramàtic</i> .	1	2
Calé y Copa, <i>comedia</i> .	1	4	A cor distret, sagetes noves, <i>comedia</i> .	3	8
La Banda de Bastardía, <i>drama</i> .	3	8	L'exministre, <i>drama</i> .	3	8
El Ordinari Henschel, <i>drama</i> .	5	8	Lo Lliri d'aygua, <i>balada</i>	3	8
El Barber de Sevilla, <i>comedia</i> .	4	8	Lo Trinch del Or.	4	8
Barateia, <i>drama</i> .	2	6	Lo collaret de perlas, <i>drama</i> ,	3	8
El viatge del senyor Pons, <i>co-</i> <i>media</i> .	4	8	Los Pirineus, <i>tragedia</i>	4	8
O Rey o rès, <i>drama</i> .	3	8			
La Rosa Blanca, <i>drama</i> .	3	8			
La familia Grill, <i>comedia</i> .	1	8			
Un bon home, <i>monòlech</i> .		2			
L'apotecari d'Olot, <i>comedia</i> .	3	8			
La dèria de don Pau, <i>comedia</i> .	1	4			
De lesta major, <i>comedia</i> .	1	4			
Las francesillas, <i>comedia</i> .	3	8			
Vides pationes, <i>drama</i> .	1	4			
L'amich Cirera, <i>comedia</i> .	1	4			
Lo forn del Rey, <i>drama</i> .	3	8			

